

Κανόνες και Παρέκκλιση:
Θραύσματα μοντερνισμού στις διατεταγμένες όψεις του Παρισιού του Haussmann
 Κουτσουπάκη Μαρία

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	σελ. 3
- Σκοπός	
- Αντικείμενο	
- Βιβλιογραφική ανασκόπηση	
2. Μέθοδος	σελ. 4
- Μέθοδος συλλογής στοιχείων	
- Ερμηνευτική μέθοδος	
3. Ευρήματα	σελ. 9
- Ο Haussmann και οι Διατεταγμένες Όψεις	
Μοντέρνες παρεκκλίσεις στο Παρίσι του Haussmann	σελ. 19
I) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο μερικώς ανομοιογενές Haussmannικό αστικό τοπίο	
II) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο απολύτως ομοιογενές Haussmannικό περιβάλλον	
4. Ερμηνεία- Συμπεράσματα	σελ. 54
5. Βιβλιογραφία	σελ. 57

Πρόλογος

Το Παρίσι, μία μητρόπολη που συνεχώς μεταβάλλεται κι επιδέχεται αλλαγές και μετασχηματισμούς σε όλες τις κλίμακές του. Όλα αυτά σε ένα πλαίσιο αυστηρά οργανωμένο και ορισμένο, τόσο πολεοδομικά όσο κι αρχιτεκτονικά, όπως έχει διαμορφωθεί από τις επεμβάσεις του Haussmann και την αντίστοιχη αρχιτεκτονική Haussmannienne, σήμα κατατεθέν της πόλης του Παρισιού. Είναι άξιο απορίας πως μέσα σε αυτό το απόλυτο σύστημα άλλα αρχιτεκτονικά ρεύματα μπορούν να (συν)υπάρχουν. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται στην περίπτωση του Μοντέρνου κινήματος κατά το οποίο, φαινομενικά, οι βασικές αρχές του είναι εκ διαμέτρου αντίθετες με αυτές που είχε ορίσει ο Haussmann.

Εικόνα 1: Γέφυρα Bir-Hakeim, Παρίσι, 1948

1. Εισαγωγή

- Σκοπός

Σκοπό της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση της σχέσης κανόνα και παρέκκλισης, συνέχειας και ασυνέχειας σε κτίσματα διαφορετικών αρχιτεκτονικών ρευμάτων όταν καλούνται να αποτελέσουν μέρος ενός γενικευμένου οράματος αστικού σχεδιασμού ενιαίου ύφους. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται η ενσωμάτωση κτιρίων μεταπολεμικού μοντερνισμού στο όραμα του Haussmann για το Παρίσι.

- Αντικείμενο

Αντικείμενο της εργασίας είναι μία σειρά 29 αρχιτεκτονικών έργων του μεταπολεμικού μοντερνισμού, τα οποία εμφανίζονται σε όλη την έκταση της πόλης του Παρισιού και αποτελούν μέρη σε τυπικές διατεταγμένες όψεις της εποχής του Haussmann. Από αυτά, τα 7 παρακάτω παραδείγματα κτιρίων θα λειτουργήσουν ως μελέτες περίπτωσης.

- I. Κτίριο μεικτών χρήσεων, Arthur-Georges Héaume, 1953, 81-83, rue Beaubourg, 4e Arrondissement
- II. Ξενοδοχείο, Jean-Pierre Prache, 1969, Hôtel Ekta, 8e Arrondissement
- III. Κτίριο μεικτών χρήσεων, François Carpentier, 1964, 34, rue Guynemer, 6e Arrondissement
- IV. Πολυκατοικία, Gérard du Bois d'Auberville, Gaston Lejembie, Roger Perot, 1960, 11, rue Pascal, 5e Arrondissement
- V. Πολυκατοικία, Jean Dubuisson, Jean-Pierre Jausserand, Jean-Pierre Jausserand, 1961, 61-63, avenue de la Bourdonnais, 7e Arrondissement
- VI. Κτίριο μεικτών χρήσεων, Fernand Plateau, Louis Thomas, 1959, 89-93, boulevard Raspail, 6e Arrondissement
- VII. Πολυκατοικία, Robert Camelot, 1958, 2, place Alphonse Laveran, 5e Arrondissement

- Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Για την ανάλυση της ενσωμάτωσης έργων μοντέρνας και σύγχρονης αρχιτεκτονικής σε ιστορικά πλαίσια, και της ένταξής τους σε αντίστοιχα αστικά μέτωπα εντοπίζεται πληθώρα δημοσιευμάτων και βιβλίων τα οποία παρέχουν θεωρητικό βάθος και ποικίλες προοπτικές για το θέμα αυτό, όμως ειδικά για το Παρίσι η βιβλιογραφία είναι περιορισμένη. Τα σημαντικότερα από αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία είναι:

- Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016
- Viollet-le-Duc Eugène-Emmanuel, *Dictionnaire Raisoné de l'Architecture Française du XIe au XVIe Siècle*, Ve. A. Morel & Cie., 1875.

2. Μέθοδος

- Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής ερευνητικού υλικού βασίζεται σε έρευνα πεδίου. Συμπληρωματικά μέρος των ευρημάτων προέρχεται από βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα.

- Ερμηνευτική μέθοδος

i) Υπόθεση εργασίας

Το γενικευμένο όραμα αστικού σχεδιασμού του Haussmann για το Παρίσι του 19ου αιώνα έθεσε τα θεμέλια για έναν αυστηρά οργανωμένο και ομοιογενή αστικό ιστό, ορίζοντας τις γραμμές και τις μορφές που θα χαρακτήριζαν την πόλη. Ωστόσο μεταγενέστερα ρεύματα αρχιτεκτονικής, όπως ο μεταπολεμικός μοντερνισμός, λειτουργούν ως σημεία ασυνέχειας μέσα σε αυτό το σύστημα. Τα μοντέρνα κτίρια, ενσωματωμένα αποσπασματικά στον αστικό ιστό, είτε θα συνδιαλέγονται με τις αρχές του Haussmannικού σχεδιασμού είτε θα αποτελέσουν παρεκκλίσεις έντονης διαφοροποίησης. Τελικά στον διάλογο αυτόν, οι έννοιες της συνέχειας και της ασυνέχειας, του κανόνα και της παρέκκλισης αναδύονται ως καίριες.

Οι έννοιες της συνέχειας και της ασυνέχειας αποτελεί κρίσιμο ερμηνευτικό εργαλείο στην ανάλυση της αρχιτεκτονικής¹. Στη φιλοσοφία, οι δύο έννοιες λειτουργούν ως αλληλοσυμπληρούμενες δυνάμεις που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την εξέλιξη, την αλλαγή και τη ρήξη. Στην αρχιτεκτονική, το δίπολο αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς θέτει ζητήματα που σχετίζονται με τη μνήμη, την ταυτότητα, τη χωρική διαδοχή και τη μορφολογική διαφοροποίηση.

Η έννοια της συνέχειας έχει μακρά φιλοσοφική ιστορία. Ο Αριστοτέλης, στο έργο του *Φυσικά*, προσφέρει μία από τις πρώτες συστηματικές αναλύσεις της έννοιας της συνέχειας, ορίζοντάς την ως την αδιάσπαστη σύνδεση μεταξύ δύο σημείων στον χώρο ή στον χρόνο. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η συνέχεια χαρακτηρίζεται από μια εγγενή συνοχή που δεν επιτρέπει κενά². Στον Διαφωτισμό, ο Immanuel Kant εστίασε στην ιδέα της προόδου ως γραμμικής και συνεχούς εξέλιξης, όπου το παρελθόν αποτελεί θεμέλιο για το μέλλον³. Αυτή η προσέγγιση αντανακλάται στην αρχιτεκτονική μέσα από παραδείγματα που αναγνωρίζουν τη σημασία του ιστορικού πλαισίου και της πολιτισμικής κληρονομιάς. Ωστόσο, μεταγενέστεροι φιλόσοφοι, όπως ο Friedrich Nietzsche, αμφισβήτησαν τη γραμμική πρόοδο, εισάγοντας την ιδέα της ασυνέχειας και της «αιώνιας επιστροφής», που θέτει την έννοια της αλλαγής ως επαναλαμβανόμενης ρήξης⁴. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι οι ρήξεις και οι μετασχηματισμοί είναι απαραίτητες για την εξέλιξη της σκέψης και της κοινωνίας, θέμα που συνδέεται με την έννοια της ασυνέχειας στον αστικό σχεδιασμό.

Ο Michel Foucault προχώρησε ακόμα περισσότερο, παρουσιάζοντας τη θεωρία της ασυνέχειας στην ιστορική ανάλυση. Σύμφωνα με τον Foucault, η ιστορία δεν είναι μια συνεχής αλληλουχία

¹ Giedion, Sigfried. *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*. 3rd ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954, σελ. 7-8

² Αριστοτέλης, *Φυσικά*, Βιβλίο VI, 231a, μετάφραση Π. Κανελλόπουλος, Εκδόσεις Κάκτος, 1993, σελ. 284- 287

³ Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason*, Cambridge University Press, 1998, σελ. 65-110

⁴ Friedrich Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, Cambridge University Press, 2006, σελ. 13-20.

γεγονότων, αλλά χαρακτηρίζεται από ρήξεις και διακοπές, όπου νέες μορφές γνώσης και εξουσίας αντικαθιστούν τις παλαιότερες⁵. Αυτή η έννοια μπορεί να μεταφερθεί στην αρχιτεκτονική, όπου οι ρήξεις με την παραδοσιακή μορφολογία και οι νέες μορφές αλλάζουν δραστικά την αισθητική και τη λειτουργικότητα του αστικού περιβάλλοντος.

Η αρχιτεκτονική ενσωματώνει την έννοια της συνέχειας μέσα από τη διατήρηση του ιστορικού ιστού και τη συνοχή της πόλης. Ο Aldo Rossi, στο έργο του *The Architecture of the City*, υποστήριξε ότι η πόλη αποτελεί μια συλλογική μνήμη, με τα κτίριά της να λειτουργούν ως φορείς ιστορικής συνέχειας⁶. Η παρέμβαση του Haussmann στο Παρίσι αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα συνέχειας και μετασχηματισμού. Παρόλο που οι ανακατασκευές του έφεραν εκτεταμένες αλλαγές, οι νέες αστικές δομές βασίστηκαν σε υφιστάμενα πρότυπα, ενσωματώνοντας στοιχεία του παρελθόντος. Αντίθετα, η ασυνέχεια στην αρχιτεκτονική αντικατοπτρίζεται έντονα στο κίνημα του Μοντερνισμού. Ο Le Corbusier, στο *Vers une architecture*, επεδίωξε την απόρριψη της διακόσμησης και της παραδοσιακής φόρμας υπέρ της λειτουργικότητας και της καθαρής γεωμετρίας⁷. Αυτή η ρήξη με το παρελθόν συμβόλισε την ασυνέχεια όχι μόνο στη μορφή αλλά και στην ιδεολογία της αρχιτεκτονικής.

Η αρχιτεκτονική παρέμβαση του Haussmann στο Παρίσι μπορεί να ερμηνευθεί ως ένα διαρκές δίλημμα μεταξύ συνέχειας και ασυνέχειας. Οι μεγάλες λεωφόροι που διανοίχθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας του προσέφεραν έναν νέο αστικό ιστό που ανταποκρινόταν στις ανάγκες της εποχής, διατηρώντας όμως τη σύνδεση με τη γεωμετρική λογική των παραδοσιακών σχεδίων. Αντίθετα, το Παρίσι του 20ού αιώνα, υπό την επιρροή του Μοντερνισμού, επεδίωξε την ασυνέχεια μέσα από κτίρια όπως αυτά του μεταπολεμικού μοντερνισμού, το οποίο προσπαθεί να έρθει σε αντίθεση με τον παραδοσιακό χαρακτήρα της πόλης.

Οι έννοιες της συνέχειας και της ασυνέχειας αποτελεί βασικό εργαλείο για την ανάλυση της αστικής και αρχιτεκτονικής εξέλιξης. Η παρέμβαση του Haussmann στο Παρίσι αποδεικνύει ότι η συνέχιση του παρελθόντος μπορεί να συνδυαστεί με τη ρήξη για την ανανέωση της πόλης. Από την άλλη, η μοντέρνα αρχιτεκτονική εκφράζει την απόλυτη ρήξη, προτείνοντας μια νέα αντίληψη για τον χώρο και τον χρόνο. Οι έννοιες αυτές παραμένουν επίκαιρες, θέτοντας το ζήτημα της ισορροπίας ανάμεσα στο παλιό και το νέο στον σχεδιασμό των σύγχρονων πόλεων.

⁵ Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge*, Routledge, 2002, σελ. 21-40

⁶ Aldo Rossi, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, University Studio Press, 1991, σελ. 50-52

⁷ Le Corbusier, *Για μία αρχιτεκτονική*, Εκκρεμές, 1991, σελ. 27-29

ii) Ερμηνευτικά Εργαλεία

Η ερμηνευτική μέθοδος είναι συγκριτική. Συγκρίνονται κτίρια του μεταπολεμικού μοντερνισμού με τα γειτονικά τους κτίρια Hausmannienne σε διατεταγμένες όψεις του Παρισιού. Η ερμηνεία επιχειρείται μέσω της διερεύνησης του διαλόγου που τα κτίρια του μεταπολεμικού μοντερνισμού πιθανώς αναπτύσσουν με τις αρχές του οσμανικού σχεδιασμού στο Παρίσι. Γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο τα μοντερνιστικά κτίρια συνδιαλέγονται με τις συμμετρικές, γεωμετρικές και πολεοδομικές αρχές που έθεσε ο Haussmann, ενώ ταυτόχρονα εξετάζεται πώς αυτές οι αρχές ενσωματώνονται ή αμφισβητούνται στις προσόψεις των κτιρίων. Η ανάλυση πραγματοποιείται βάσει αρχιτεκτονικών μελετών και κειμένων θεωρητικών που σχετίζονται με τη θεωρία της συνέχειας και της ασυνέχειας όπως ο Aldo Rossi, ο οποίος υποστηρίζει ότι η πόλη είναι ένα συνεχές, ιστορικό σύνολο και ο Le Corbusier που προτείνει τη ρήξη ως απαραίτητη προϋπόθεση για τον εκσυγχρονισμό.

Η ανάλυση επικεντρώνεται στις προσόψεις των κτιρίων μεταπολεμικού μοντερνισμού στο Παρίσι σε μια προσπάθεια να τεκμηριωθεί η πιθανότητα ή ο βαθμός στον οποίο τα κτίρια αυτά ενσωματώνονται στην ιστορική συνέχεια της πόλης και να διαπιστωθεί σε ποια σημεία και αν αποκλίνουν από αυτήν, εισάγοντας νέες σχεδιαστικές ιδέες που επαναπροσδιορίζουν τη σχέση με το αστικό τοπίο. Οι αρχές του σχεδιασμού των προσόψεων, τα υλικά τους κι οι γεωμετρικές μορφές που τις διατρέχουν αποτέλεσαν το βασικό πεδίο ανάλυσης, αποκαλύπτοντας τη σύνθεση μεταξύ παραδοσιακών και μοντέρνων στοιχείων στις αρχιτεκτονικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν.

iii) Συγκρότηση εργασίας

Η εργασία συγκροτείται ως εξής:

Το ερευνητικό υλικό (29 κτίρια) συγκροτείται σε δύο ενότητες:

- I) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο μερικώς ανομοιογενές Haussmannικό αστικό τοπίο
- II) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο απολύτως ομοιογενές Haussmannικό περιβάλλον

Στο βασικό κεφάλαιο των ευρημάτων, η ανάλυση επικεντρώνεται σε επτά συγκεκριμένα παραδείγματα κτιρίων, τα οποία επελέγησαν ως αντιπροσωπευτικές μελέτες περίπτωσης από ένα σύνολο 29 κτιρίων στο Παρίσι. Τα κτίρια αυτά, έργα του μεταπολεμικού μοντερνισμού, εντοπίζονται διάσπαρτα στον αστικό ιστό και παρέχουν τη βάση για τη διερεύνηση της σχέσης τους με το Haussmannικό πλαίσιο.

Τα 29 παραδείγματα επιλέχθηκαν με κριτήριο τη σχέση τους με τα κτίρια του Haussmann, καθώς βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με αυτά και το αστικό περιβάλλον γύρω τους χαρακτηρίζεται από διακριτά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Σε όλες τις περιπτώσεις, η παρουσία του Haussmann παραμένει ισχυρή, παρόλο που μπορεί να μην είναι απόλυτη.

Τα έργα αυτά, διάσπαρτα στην έκταση του Παρισιού, αν και σχεδιασμένα από λιγότερο γνωστούς αρχιτέκτονες με περιορισμένη παρουσία στη διεθνή ή γαλλική βιβλιογραφία, αποτελούν σημαντικά σημεία εκκίνησης για τη μελέτη του θέματος της εργασίας.

Η ανάλυση των παραδειγμάτων χωρίζεται σε δύο μέρη:

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα κτίρια του μεταπολεμικού παρισινού μοντερνισμού που εντάσσονται στο μερικώς ανομοιογενές σύστημα των διατεταγμένων όψεων του Haussmann, όπου η αρχιτεκτονική σύνδεση με το πλαίσιο που όρισε ο Haussmann παρουσιάζει μεγαλύτερες αποκλίσεις ή διακοπές. Από τα 29 παραδείγματα, 17 ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, ενώ τέσσερα από αυτά εξετάζονται αναλυτικά.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται τα κτίρια του μεταπολεμικού παρισινού μοντερνισμού που βρίσκονται στο απολύτως ομοιογενές Haussmannικό αστικό περιβάλλον, δηλαδή σε αστικό τοπίο που φέρει τα χαρακτηριστικά της Haussmannικής πολεοδομικής τάξης. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται 12 από τα 29 παραδείγματα, εκ των οποίων τρία αναλύονται διεξοδικά. Η ανάλυση βασίζεται στον εντοπισμό των συνθετικών αρχών που διέπουν τις όψεις των μοντέρνων κτιρίων και στη διερεύνηση της πιθανής σχέσης που αναπτύσσουν με τα γειτονικά κτίρια αρχιτεκτονικής του Haussmann.

iv) Ερευνητικά ερωτήματα

Η εργασία, ανάμεσα σε άλλα, θα επιχειρήσει να απαντήσει στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Μπορεί η μοντέρνα αρχιτεκτονική να αποδεσμευθεί και να διασπάσει ένα γενικευμένο όραμα αστικού σχεδιασμού, ενιαίου ύφους όπως αυτό του Haussmann στο Παρίσι;
- Διαφαίνεται, παρά την επιφανειακή τους διαφοροποίηση, κάποια υπόρρητη συσχέτιση μεταξύ των όψεων του Haussmann και του μεταπολεμικού μοντερνισμού, και αν ναι, ποια;
- Με ποιες σχεδιαστικές πρακτικές επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση των μοντέρνων κτισμάτων στις διατεταγμένες όψεις του Haussmann;
- Εντοπίζεται διαφοροποίηση στην ένταξη των μοντέρνων κτιρίων ανάλογα σε ποιο τομέα arrondissement βρισκόμαστε και πως αυτό ερμηνεύεται;
- Εντοπίζεται διαφοροποίηση στις μοντέρνες συνθέσεις των όψεων αν αυτές εντάσσονται στο απόλυτα ομοιογενές ή στο μερικώς ανομοιογενές αστικό περιβάλλον και πως αυτό ερμηνεύεται;
- Τελικά η συνέχεια και ο κανόνας είναι αυτά που επικρατούν σε βάρος της ασυνέχειας και της παρέκκλισης, έστω και αν αυτό δεν είναι εμφανές;

3. Ευρήματα

- Ο Haussmann και οι Façades Ordonnées

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η κατανόηση των βασικών αρχών που διέπουν το έργο του Haussmann. Σε αυτή την προσπάθεια, προσεγγίζονται οι πολεοδομικές παρεμβάσεις που διαμόρφωσαν το Παρίσι του 19ου αιώνα, η αρχιτεκτονική που αναπτύχθηκε μέσα από αυτές, καθώς και οι διατεταγμένες όψεις που αποτέλεσαν κεντρικό στοιχείο του οράματός του. Η ανάλυση που ακολουθεί επικεντρώνεται στις κύριες πτυχές αυτών των ζητημάτων, παρέχοντας το αναγκαίο θεωρητικό υπόβαθρο για τη διερεύνηση των ζητημάτων που διαπραγματεύεται η εργασία.

Εικόνα 2: Παρίσι, εναέρια φωτογραφία

- Πολεοδομικές Επεμβάσεις Haussmann

Τον 19ο αιώνα, το Παρίσι μεταμορφώθηκε από μια περιφραγμένη μεσαιωνική πόλη σε έναν εκτεταμένο, σύγχρονο οικισμό, υπό την επίδραση της βιομηχανικής επανάστασης και της ταχείας αστικοποίησης. Η ανάπτυξη της πόλης έφερε προβλήματα όπως υπερπληθυσμός, φτώχεια και ανθυγιεινές συνθήκες, ιδίως στις εργατικές γειτονιές. Η ανάγκη για εκσυγχρονισμό έγινε επιτακτική, οδηγώντας σε μεγάλης κλίμακας πολεοδομικές παρεμβάσεις. Ο Βαρόνος Haussmann, διορισμένος από τον Ναπολέοντα Γ', ανέλαβε την ανανέωση της πόλης (1853-1870)⁸. Δημιούργησε φαρδιές λεωφόρους, πλατείες, πάρκα και υποδομές⁹, κατεδαφίζοντας παλιές συνοικίες και ενσωματώνοντας προάστια. Το έργο του εξυπηρέτησε τη δημόσια υγεία¹⁰, τη μετακίνηση και την κοινωνική σταθερότητα, ενώ αναβάθμισε το Παρίσι σε μνημειώδη αυτοκρατορική πρωτεύουσα¹¹.

Εικόνα 4: Η rue du Vieux-Colombier πριν τις επεμβάσεις του Haussmann

Εικόνα 3: Η rue du Vieux-Colombier μετά τις επεμβάσεις του Haussmann

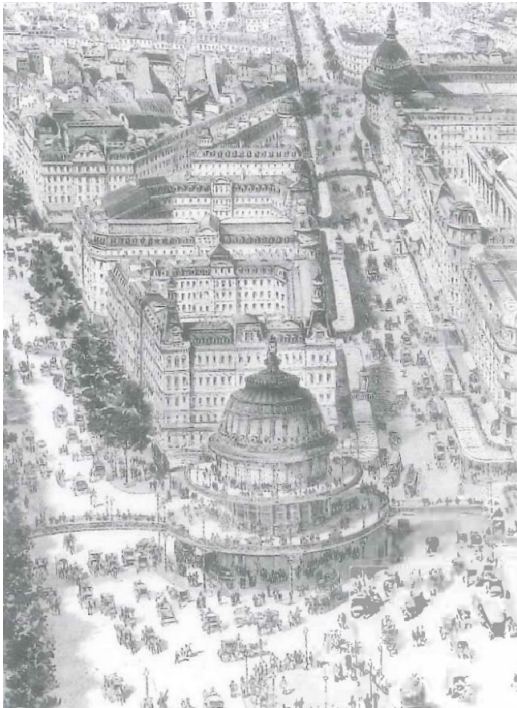
⁸ Jordan David P., *Haussmann and Haussmannisation: The Legacy for Paris*, Duke University Press, 2004, σελ. 91

⁹ Marcel Le Clère, *Paris de la Préhistoire à nos jours*, Ed. Bordessoules, 1985, σελ. 443-446

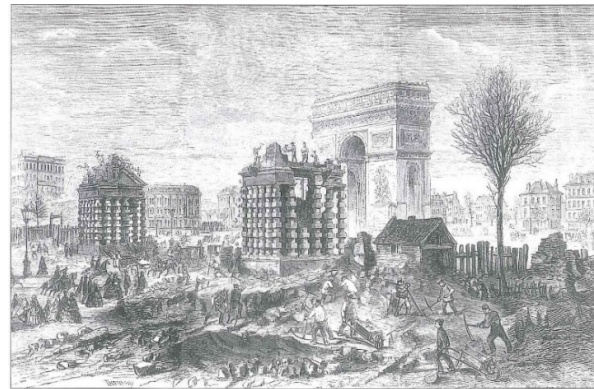
¹⁰ https://hgc.ac-creteil.fr/IMG/pdf/Fiche_de_visite_Paris_au_XIXe.pdf

¹¹ Kherlakian Bruna S., *Rationalization, Expansion, and Embellishment: Haussmann's Three-Pronged Modernization of Paris*, 2016, σελ. 9-10

Οι παρεμβάσεις του Haussmann στο Παρίσι επικεντρώθηκαν σε τρεις βασικές κατευθύνσεις: την επέκταση¹², τον εξωραϊσμό και την ενοποίηση της πόλης. Προτεραιότητά του ήταν ο εξορθολογισμός του οδικού δικτύου με φαρδιές λεωφόρους, μεγάλες πλατείες, και κατεδαφίσεις παλιών συνοικιών, βελτιώνοντας τη δημόσια υγεία και την κυκλοφορία. Παράλληλα, επέκτεινε την πόλη με την προσάρτηση των περιφερειακών περιοχών και κατεδάφισε το Τείχος των Αγροτών, ενσωματώνοντας τις φτωχές εργατικές γειτονιές στα νέα όρια της πόλης¹³. Η δεύτερη πρόθεση αφορούσε τη βελτίωση του κέντρου της πόλης ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες της αστικής τάξης¹⁴, εκτοπίζοντας την εργατική στις περιφέρειες. Η κατασκευή θεάτρων, μνημείων, και σύγχρονων υποδομών, όπως οι σιδηρόδρομοι, συνέβαλε στην ανάδειξη του Παρισιού ως «πόλης του θεάματος» και πρωτεύουσας. Ταυτόχρονα, το νέο οδικό δίκτυο εξασφάλιζε κοινωνικό έλεγχο, δυσχεραίνοντας τις εξεγέρσεις. Ο εξωραϊσμός της πόλης περιλάμβανε τη μνημειακή ανάδειξη του Παρισιού, την ανέγερση σημαντικών κτιρίων, όπως η Όπερα Garnier, και τη δημιουργία συμμετρικών λεωφόρων που οδηγούσαν σε μνημεία¹⁵. Για τη δημιουργία και επιβολή του γενικευμένου οράματος αστικού σχεδιασμού του Haussmann, η διατήρηση της συνέπειας στο αστικό τοπίο ήταν απαραίτητη και για αυτό θεσπίστηκαν νέοι κανόνες¹⁶ που διέπουν την εμφάνιση των νέων πολυκατοικιών, από το ύψος μέχρι τα οικοδομικά υλικά και τη σύνθεση της πρόσοψης.

Εικόνα 6: Σχέδιο ανάπτυξης της διασταύρωσης της Boulevard Haussmann και της Boulevard des Italiens, του Karl Fichot, 1893

Εικόνα 5: Εργασίες κατεδάφισης (αρχές της Δεύτερης Αυτοκρατορίας) του φράγματος Etoile επιτρέποντας τη δημιουργία της ομώνυμης πλατείας, Place de l'Etoile (σημερινή Place Charles-De-Gaulle)

¹² Kherlakian Bruna S., *Rationalization, Expansion, and Embellishment: Haussmann's Three-Pronged Modernization of Paris*, 2016, σελ. 8

¹³ Gaillard Jeanne, *Paris, la ville (1852-1870). L'Urbanisme parisien à l'heure d'Haussmann*, Champion, 1976, σελ. 71

¹⁴ ο.π., σελ. 112

¹⁵ Horn Graham, *Organic Urbanisms: The Birth of Modern Paris*, 2020, σελ. 14

¹⁶ Gaillard Jeanne, *Paris, la ville (1852-1870). L'Urbanisme parisien à l'heure d'Haussmann*, Champion, 1976, σελ. 223-225

Εικόνα 7: Το Παρίσι σήμερα, εναέρια φωτογραφία

- Αρχιτεκτονική Haussmannienne

Οι κανόνες αυτοί έπρεπε να ακολουθηθούν με απόλυτη συνέπεια κι αυστηρότητα, κάτι το οποίο οδήγησε στο χαρακτηρισμό του συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού στυλ ως Architecture Haussmannienne. Θέλοντας να στεγάσει τις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις (ευγενείς, αστούς και εργάτες) ο Haussmann αποφάσισε να δημιουργήσει τρεις τύπους κτηρίων που θα αναπτύσσονταν κατά μήκος των λεωφόρων του. Για να το κάνει αυτό, δεν επινόησε ένα νέο στυλ ή αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, αλλά τροποποίησε έναν προϋπάρχον άξονα που χτίστηκε κατά την περίοδο του Ναπολέοντα Α': την rue de Rivoli. Θα αποφασίσει να αφαιρέσει μόνο τις στοές στο ισόγειο και σταδιακά θα επιτρέψει εξελίξεις στο πατάρι ή στους προβόλους. Επομένως, από αυτό το παράδειγμα οι τρεις τύποι κατοικιών θα παρουσιαστούν με έναν μόνο περιορισμό: ο πλούτος των ενοίκων πρέπει να είναι ορατός στην πρόσοψη. Αυτή η αισθητική διαβάθμιση, παράλληλα με την κοινωνική διαβάθμιση σημαίνει πως κάθε τύπος κτηρίου θα εξελίσσεται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τους ενοίκους και τις ανάγκες τους. Οι διαφορετικές τροποποιήσεις του κτιρίου Haussmannian αφορούν κυρίως στην παρουσία ή την απουσία διάκοσμου σε διάφορα αρχιτεκτονικά στοιχεία της σύνθεσης¹⁷, όπως τα ανοίγματα, οι πρόβολοι κι οι είσοδοι, δίνοντάς τους έτσι χαρακτήρα σε σχέση με το δρόμο.

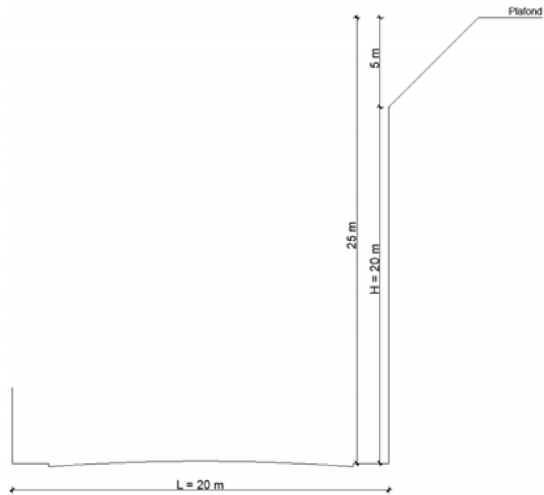
Εικόνα 8: Η λεωφόρος Opera στα τέλη του 19ου αιώνα, από την πλατεία Andre Malraux, Λιθογραφία του Provost

Εικόνα 9: Τα κτίρια με τις στοές που χτίστηκαν κατά τη διάρκεια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας απέναντι από το Λούβρο ακολουθούν τη διάταξη των πρώτων κτιρίων στην rue de Rivoli

¹⁷ Gaillard Jeanne, *Paris, la ville (1852-1870). L'Urbanisme parisien à l'heure d'Haussmann*, Champion, 1976, σελ. 223-225

Γίνεται εμφανές ότι η ιεραρχία θα υπαγορευτεί ανάλογα με τη σημασία των δρόμων στους οποίους αναπτύσσονται οι όγκοι, κάτι το οποίο συνάδει και με την υπακοή σε αντίστοιχους κανονισμούς. Ανάλογα με το πλάτος των δρόμων προκύπτει και το συνολικό ύψος του κτηρίου, γεγονός το οποίο στην περίπτωση των νέων λεωφόρων πλάτους 20 μέτρων δίνεται η δυνατότητα κατασκευής ενός κτηρίου 25 μέτρων. Για να εξασφαλισθούν οι κατάλληλες συνθήκες αερισμού κι ηλιασμού κρίθηκε απαραίτητη η μετατροπή των τελευταίων 5 μέτρων σε μία 45° επικλινή στέγη, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα (Εικόνα 14)¹⁸.

Εικόνα 10

Η κατανομή των χρήσεων ήταν εξίσου αυστηρή κι απόλυτα οριοθετημένη, με την εσωτερική διάταξη του κάθε διαμερίσματος να είναι ορισμένη. Το ισόγειο και ο πρώτος όροφος (ή ημιώροφος) συνήθως προορίζονται για εμπορικές λειτουργίες όπως καταστήματα, καφετέριες ή γραφεία κι είχαν ψηλά ταβάνια και οριζόντια στοιχεία στην πρόσοψη για να προσελκύουν πελάτες. Ο δεύτερος όροφος, γνωστός κι ως ευγενής όροφος, ήταν ο πιο σημαντικός και ακριβός, καθώς είχε την καλύτερη θέα, τα πιο περίτεχνα κουφώματα και τους μεγαλύτερους προβόλους. Η εσωτερική διαρρύθμιση των συγκεκριμένων διαμερισμάτων περιλάμβανε συνήθως μια ευρύχωρη είσοδο, ένα διπλό σαλόνι, ψηλές οροφές και μεγάλα παράθυρα, παρκέ δάπεδα, τζάκια και καθρέφτες. Αυτός ο όροφος κατοικούνταν συνήθως από πλούσιες οικογένειες που αναζητούσαν ευρύχωρα και πολυτελή διαμερίσματα. Ο τρίτος και ο τέταρτος όροφος, παρεμφερείς με τον δεύτερο, είχαν αντίστοιχες ανέσεις με άνετους και φωτεινούς χώρους διαβίωσης αλλά θεωρούνταν λιγότερο περίτεχνοι και κατά συνέπεια ήταν πιο προσιτοί στους κατοίκους της μεσαίας τάξης. Φθηνότερος και μικρότερος, καθώς έχει χαμηλότερα ταβάνια, ο πέμπτος όροφος (ή σοφίτα) είχε μικρότερα παράθυρα και πιο απλό ή καθόλου διάκοσμο στα μπαλκόνια. Οι κάτοικοι αυτού του ορόφου ήταν συνήθως εργάτες ή καλλιτέχνες που χρειάζονται φθηνή και βολική στέγαση κοντά στο κέντρο της πόλης. Ο έκτος και τελευταίος όροφος δεν φαινόταν από το δρόμο, καθώς ήταν κρυμμένος πίσω από ένα γείσο. Αυτός ο όροφος αποτελούταν από μικρά δωμάτια ή στούντιο που ενοικιάζονται σε υπηρέτες κι υπηρέτριες ή επιστάτες που εργάζονται στο κτίριο ή σε κοντινή απόσταση.¹⁹ Αυτή η έννοια της καθετότητας που μπορούμε να παρατηρήσουμε σε κτίρια τύπου Haussmannian, αντιστοιχεί

¹⁸ Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 15

¹⁹ Gaillard Jeanne, *Paris, la ville (1852-1870). L'Urbanisme parisien à l'heure d'Hausmann*, Champion, 1976, σελ. 116-121

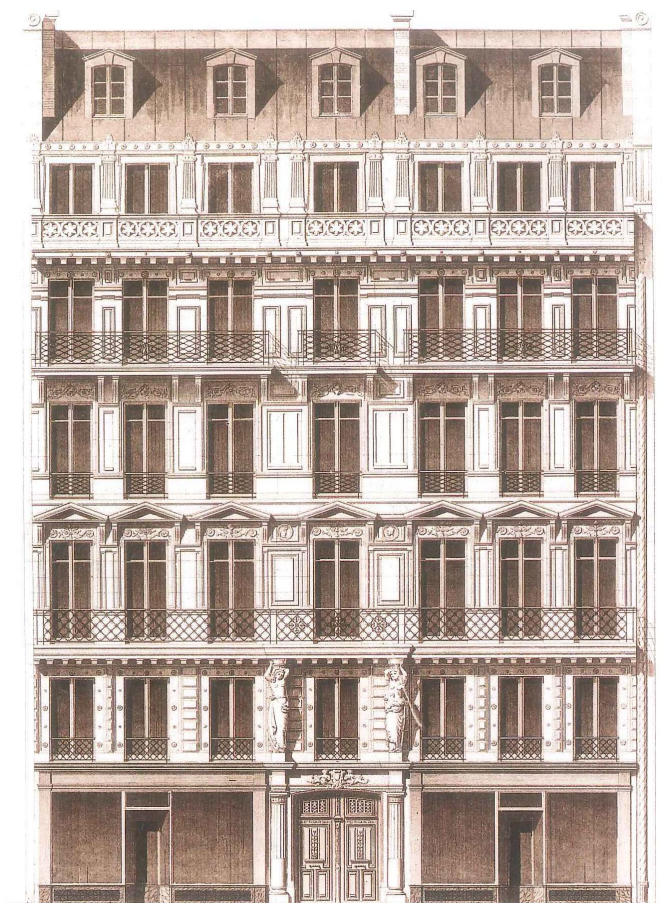
στην αλλαγή στον τρόπο ζωής της εποχής μιας και λόγω της έλλειψης χώρου εντός των πόλεων έγινε η μετάβαση από την οριζόντια ανάπτυξη των χρήσεων στην κάθετη. Αυτή η τυπολογική αλλαγή δημιουργεί έναν νέο τρόπο ζωής και έτσι τα σαλόνια, αρχικά προσανατολισμένα προς τον κήπο σε ένα τυπικό αρχοντικό, βρίσκονται στο δρόμο ενώ τα υπνοδωμάτια και οι δευτερεύοντες χώροι με θέα στις εσωτερικές αυλές²⁰. Σε αυτό προστίθεται ένας νέος κανόνας που αφορά τα ανοίγματα, τα οποία πλέον τοποθετούνται σε ακριβείς αποστάσεις με σκοπό την ύπαρξη αρμονίας στην πρόσοψη του δρόμου και όχι σύμφωνα με τα δωμάτια που εξυπηρετούν.

Εικόνα 11: Η Boulevard Saint- Germain

²⁰ Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 16-20

- Διατεταγμένες Όψεις - Façades Ordonnées

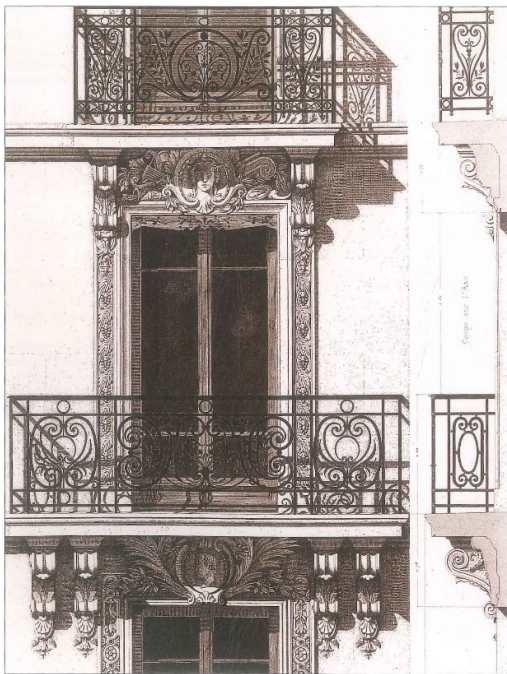
Εικόνα 12: Παράδειγμα όψης κτιρίου τύπου Haussmannien που χτίστηκε κατά τη διάρκεια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας σε δρόμο (rue de la Paix) που άνοιξε κατά την Πρώτη Αυτοκρατορία

Ένα από τα πιο ξεχωριστά και σημαντικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Haussmann στο Παρίσι είναι η χρήση των Façades Ordonnées, ή διατεταγμένων προσόψεων, για τη δημιουργία μιας αρμονικής και ομοιόμορφης οργάνωσης κατά μήκος των μεγάλων λεωφόρων και δρόμων που σχεδιάστηκαν εκείνη την περίοδο. Οι Façades Ordonnées βασίζονται σε ένα σύνολο κανόνων και αναλογιών που ρυθμίζουν το ύψος, το πλάτος, το βάθος και τη διακόσμηση των κτηρίων αλλά κι επηρεάζουν τις χρήσεις τους, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Σχεδιάστηκαν για να δίνουν μια αίσθηση συνοχής και συνέχειας στο αστικό τοπίο, καθώς και να αντικατοπτρίζουν την κοινωνική θέση και τον πλούτο των κατοίκων. Επηρεάστηκαν από διάφορα αρχιτεκτονικά στυλ από το παρελθόν, όπως η Αναγέννηση, το Μπαρόκ, το Νεοκλασικό και το στυλ της Δεύτερης Αυτοκρατορίας, διατηρώντας παράλληλα το στόχο που είχε θέσει ο Haussmann για παροχή καλύτερου ηλιασμού, αερισμού και υγιεινών συνθηκών διαβίωσης.²¹

Υπάρχουν πολλά χαρακτηριστικά που προσδίδουν στις Façades Ordonnées το γνώριμο ύφος τους με κυριότερο το γεγονός ότι ακολουθούν μια κατακόρυφη ευθυγράμμιση παραθύρων και οριζόντιων γείσων που χωρίζουν τα διάφορα επίπεδα μεταξύ τους. Τα παράθυρα είναι συνήθως ορθογώνια και ευθυγραμμισμένα με τα ανοίγματα της στοάς στο

²¹ Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 25-26

ισόγειο, αν υπάρχει. Τα γείσα, διακοσμημένα με διακοσμητικά στοιχεία, δημιουργούν μια αντίθεση μεταξύ φωτός και σκιάς ενώ οι πέτρινες προσόψεις είναι συνήθως απλές ή έχουν λεπτές λεπτομέρειες όπως παραστάδες, κίονες ή κόγχες.²² Όσον αφορά τα υλικά, το χρώμα της πέτρας ποικίλλει από ανοιχτό μπεζ έως γκρι, ανάλογα με την πηγή και την ηλικία του υλικού και η κεκλιμένη οροφή είναι καλυμμένη με γκρι πλακάκια ψευδαργύρου. Τα προστατευτικά κιγκλιδώματα των προβόλων από πέτρα ή μέταλλο αποτελούσαν το κυριότερο στοιχείο όπου ο κάθε αρχιτέκτονας είχε ελευθερία έκφρασης μέσα σε αυτή την απόλυτα ορισμένη αρχιτεκτονική κι αποτελούνταν από απλά γεωμετρικά στοιχεία ή φυτικά μοτίβα. Οι πρόβολοι αποτελούσαν σημαντικό στοιχείο στις προσόψεις των κτηρίων και μέσω του διακόσμου τους είχαν την δυνατότητα να τις αναδείξουν. Παρόλα αυτά ο διάκοσμος της όψης πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μία εξωραϊστική λύση που ελέγχει τη σύνθεση κι είναι σε αναλογία με το σύνολο του κτηρίου²³ κι όχι του κάθε στοιχείου μεμονωμένα. Για τη σύνταξη των *Façades Ordonnancées* η λεπτομέρεια είναι υποχρεωτική είτε πρόκειται για διακοσμητικό στοιχείο είτε για λειτουργικό. Παραδείγματος χάριν η επιλογή και διάταξη των διαφορετικών υλικών αποτελεί μία λεπτομέρεια στην αρχιτεκτονική του Haussmann αλλά αποκτά την πλήρη σημασία της από την οπτική της συνολικής σύνθεσης. Έτσι, μπορεί κανείς να υποστηρίξει όταν η τυπολογία των προσόψεων προκύπτει από την λεπτομέρεια ή αλλιώς το άθροισμα των λεπτομερειών της.²⁴

Εικόνα 13: Λεπτομέρεια μπαλκονιού, διακοσμητικό στοιχείο των κτηρίων της Δεύτερης Αυτοκρατορίας

Η μετατροπή ορισμένων λεπτομερειών σε αυτές τις προσόψεις είναι κι ο τρόπος με τον οποίο διαφοροποιήθηκαν οι τρεις τύποι κτηρίων που είχε δημιουργήσει ο Haussmann για τις διάφορες κοινωνικές τάξεις του Παρισιού.

²² Kherlakian Bruna S., *Rationalization, Expansion, and Embellishment: Haussmann's Three-Pronged Modernization of Paris*, 2016, σελ. 6-7

²³ Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 18

²⁴ Jordan David P., *Haussmann and Haussmannisation: The Legacy for Paris*, Duke University Press, 2004, σελ. 85-88

Για το κτίριο πρώτης κατηγορίας, το πιο πολυτελές, οι πιθανές παραλλαγές βρίσκονται στη διακόσμηση των μεταλλικών κιγκλιδωμάτων που κοσμούν τους προβόλους, τις χαρακτηριστικές καρυάτιδες που τους στηρίζουν αλλά και το διάκοσμο στο πλαίσιο των παραθύρων από εντυπωσιακές γλυπτικές φιγούρες. Το κτίριο δεύτερης κατηγορίας καλείται να ταιριάζει στο πλήθος, όχι ως μια εφήμερη μόδα, αλλά ως μια σταθερά άνετη και αξιοπρεπή εγκατάσταση. Η ισορροπία των ανοιγμάτων, η αρμονική τοποθέτηση των συνεχών προβόλων και ο αφηρημένος κλασικός διάκοσμος των επιφανειών, είναι τα κύρια στοιχεία που συνθέτουν αυτήν την πρόσοψη και της επιτρέπουν να εξελίσσεται με τον καιρό. Τέλος, το κτίριο τρίτης κατηγορίας, ακόμη πιο λιτό, αποτελείται από γυμνές προσόψεις με ή χωρίς μπαλκόνια. Η μόνη διαφορά είναι στα περιστασιακά διακοσμητικά στοιχεία όπως η μονόφυλλη ή η δίφυλλη πόρτα πεζών.²⁵

Συμπερασματικά, η εναρμόνιση των *Façades Ordonnées* εξαρτάται από τα στοιχεία που συνθέτουν το κτίριο. Αυτό που φαίνεται να είναι μια γραμμή στο τέλος του δρόμου αργότερα μετατρέπεται σε πρόβολο ενώ, μόλις πλησιάσουμε, αυτό μεταλλάσσεται ξανά σε γεωμετρικό στοιχείο της όψης. Ως εκ τούτου, το κτίριο είναι αισθητικά όμορφο εάν οι αναλογίες του θεωρούνται όχι ως μεμονωμένα στοιχεία αλλά μάλλον ως ένα σύνολο που αποτελείται από αυτά.²⁶

Εικόνα 14: Γωνία των οδών Rue Gerando και Rue de Dunkerque, που εξυπηρετεί ένα συγκρότημα κατοικιών της ύστερης Δεύτερης Αυτοκρατορίας

²⁵ Kherlakian Bruna S., *Rationalization, Expansion, and Embellishment: Haussmann's Three-Pronged Modernization of Paris*, 2016, σελ. 5-9

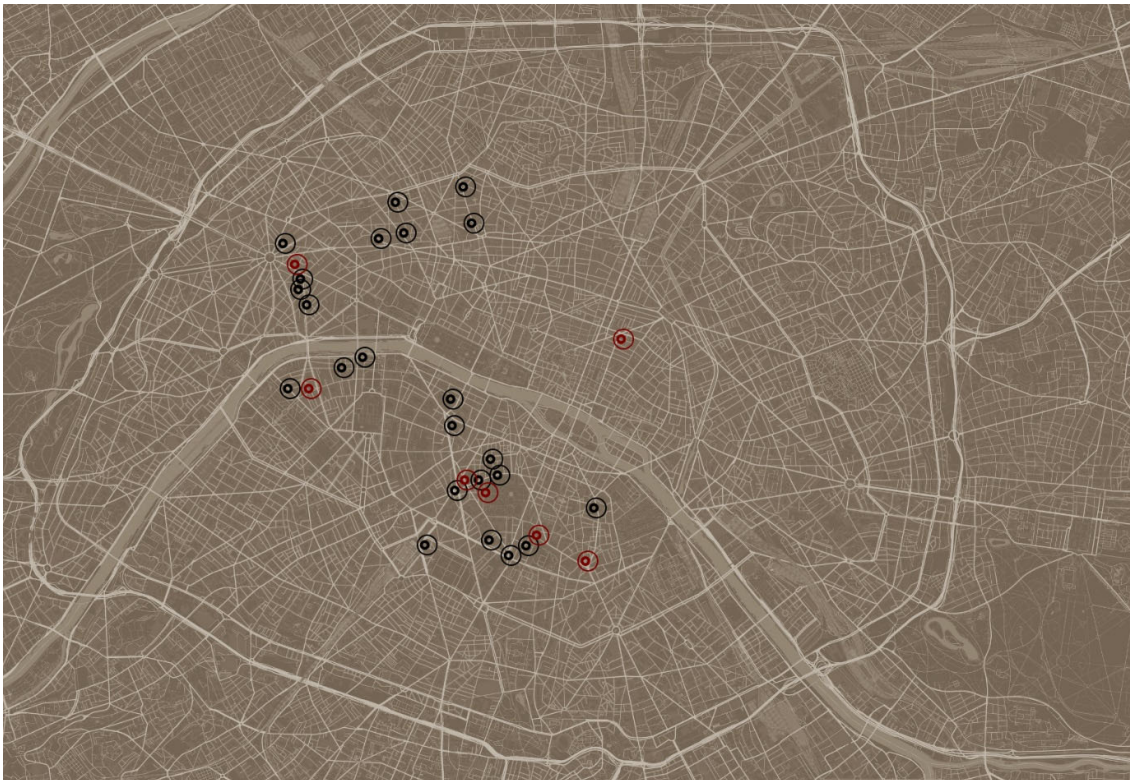
²⁶ Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 28

Μοντέρνες παρεκκλίσεις στο Παρίσι του Haussmann

Αυτό το μέρος της παρούσας διατριβής εστιάζει στην ανάλυση της σχέσης μεταξύ της μοντέρνας αρχιτεκτονικής και του Haussmannικού αστικού πλαισίου μέσω της εξέτασης επτά χαρακτηριστικών κτιρίων, επιλεγμένων από ένα σύνολο 29 παραδειγμάτων. Τα εν λόγω κτίρια, κατασκευασμένα κατά την περίοδο του μεταπολεμικού μοντερνισμού, περιλαμβάνουν έργα ιδιωτικής και δημόσιας χρήσης, όπως γραφεία και εμπορικά καταστήματα. Εμφανίζονται διάσπαρτα στον αστικό ιστό της πόλης του Παρισιού, με ιδιαίτερη παρουσία σε περιοχές υψηλής κοινωνικής και οικονομικής αξίας, στοιχείο που αντανακλά τη σύνθετη σχέση τους με τον πολεοδομικό σχεδιασμό του Haussmann.

Στον παρακάτω χάρτη της πόλης του Παρισιού γίνεται η απεικόνιση των 29 μελετών περίπτωσης ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται όλα τα παραδείγματα με πληροφορίες για το έτος κατασκευής, τον αρχιτέκτονα και το arrondissement στο οποίο βρίσκονται, συνοδευόμενες από φωτογραφικό υλικό που καταδεικνύει τη θέση τους στον δρόμο και τη σχέση τους με τα Haussmannικά κτίρια του περιβάλλοντος. Κάθε μία από τις επτά αναλύσεις συνδέεται με τη συνολική λίστα των 29 παραδειγμάτων, αναδεικνύοντας τη μεθοδολογική βάση για την επιλογή τους ως χαρακτηριστικών περιπτώσεων.

Εικόνα 15: Χάρτης του Παρισιού που απεικονίζει το σύνολο των 29 μελετών περίπτωσης

Όνομα	Έτος	Αρχιτέκτονας (ες)	Quartier	Φωτογραφία
81-83, rue Beaubourg	1953	Arthur-Georges Héaume	3e Arr	
2, place Alphonse Laveran	1958	Robert Camelot	5e Arr	
23, rue Pierre Nicole	1965	René Decaux/ Maurice Haury	5e Arr	
11, rue Pascal	1960	Gérard du Bois d'Auberville/ Gaston Lejemble/ Roger Perot	5e Arr	
33-37, rue Lacépède	1959	Jacques Bargiarelli	5e Arr	

Centre Jean Sarrailh 1959 André Lacoste/ Georges Popesco 5e Arr

34, rue Guynemer 1964 François Carpentier 6e Arr

60, rue Madame 1960 - 6e Arr

89-93, boulevard Raspail 1959 Fernand Plateau/ Louis Thomas 6e Arr

43-45, rue de Fleurus 1958 Cirée 6e Arr

18-20, rue Guynemer 1956 Pierre-Henri Bailleau 6e Arr

56, rue de Vaugirard 1954 Marcel Macary 6e Arr

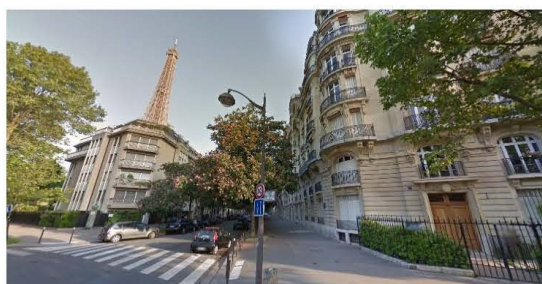
8, rue de Varenne 1931 Briault/ Le Guen 6e Arr

Ambassade de Finlande 1967 Jean Ginsberg 7e Arr

18, avenue Élisée Reclus 1965 Étienne Fromanger/ Michel Pinseau/ Pierre Siegrist 7e Arr

11, rue Jean Nicot 1963 Château/ Livieri 7e Arr

61-63, avenue de La Bourdonnais 1961 Jean Dubuisson/ Jean-Pierre Jausserand/ Olivier Vaudou 7e Arr

45, rue du Bac 1956 Jean de Mailly/ Venger 7e Arr

Hôtel Ekta 1969 Jean-Philippe Nuel/ Jean-Pierre Prache 8e Arr

43-47, rue de Naples 1969 Pierre Bonpaix/ Yves Courcoux/ Michaël Patout 8e Arr

22, avenue George V 1966 Jeanne Boulfroy-Tardu 8e Arr

57-59, boulevard Malesherbes 1965 Valode & Pistre: Jean Pistre/ Denis Valode 8e Arr

123-125, boulevard
Haussmann

1963

Pierre-François
Koemptgen

8e Arr

38-38bis, avenue
George V

1959

Jean Monge

8e Arr

41, avenue George V

1958

Zaharia

8e Arr

42, avenue de Friedland

1953

Urbain Cassan/ Hervé
Guyon

8e Arr

76, rue Saint-Lazare

1959

Jacques-Henri Riedberger

9e Arr

51, rue de Clichy

1950

André Contenay/ Gilles
Engelmann

9e Arr

15, rue Friant 1962 Abro Kandjian 14e Arr

53-55, avenue du Maine 1954 Rémy Le Caisne 14e Arr

146, boulevard du Montparnasse 1937 Bruno Elkouken 14e Arr

i) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο μερικώς ανομοιογενές Haussmannικό αστικό τοπίο

Το Haussmannικό αστικό τοπίο παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ως προς την τήρηση των κανόνων που καθόρισε ο Haussmann κατά τον 19ο αιώνα. Στο παρόν τμήμα της μελέτης θα εστιάσουμε σε περιοχές του αστικού ιστού που διατηρούν έναν μερικώς ανομοιογενή Haussmannικό χαρακτήρα, δηλαδή σε σημεία όπου η παρουσία κτιρίων διαφόρων αρχιτεκτονικών ρευμάτων και μορφολογικών στοιχείων είναι πιο συχνή. Η εξέταση αυτών των περιοχών έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς η ένταξη ενός αμιγώς μοντέρνου κτιρίου στο συγκεκριμένο περιβάλλον διαμορφώνει διαφορετικούς τύπους αρχιτεκτονικού διαλόγου. Επιπλέον, η απόκλιση από την τυπική Haussmannική μορφολογία δεν είναι τόσο έντονη όσο στις απολύτως ομοιογενείς ζώνες του αστικού ιστού. Θα εξεταστούν τα παρακάτω:

- I. 81-83, rue Beaubourg, 1953, Arthur-Georges Héaume, 4e Arrondissement
- II. Hôtel Ekta, 1969, Jean-Pierre Prache, 8e Arrondissement
- III. 34, rue Guynemer, 1964, François Carpentier, 6e Arrondissement
- IV. 11, rue Pascal, 1960, Gérard du Bois d'Auberville, Gaston Lejemble, Roger Perot, 5e Arrondissement

I. Κτίριο μεικτών χρήσεων, Arthur-Georges Héaume, 1953, 81-83, rue Beaubourg, 4e Arrondissement

Εικόνα 16: Rue Beaubourg

Κατασκευασμένο το 1953 το κτίριο της rue Beaubourg 81-83 βρίσκεται στο 3ο Διαμέρισμα, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μοντέρνας αρχιτεκτονικής και συνδέεται με τα κτίρια από τη λίστα των 29 παραδειγμάτων στις διευθύνσεις 60, rue Madame, 15, rue Friant, και 11, rue Jean Nicot, τα οποία ανήκουν στο ίδιο πλαίσιο διερεύνησης της σχέσης τους με έργα του Haussmann. Η Rue Beaubourg αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση μιας και καταφέρνει να απεικονίσει την πολυεπίπεδη αλληλεπίδραση μεταξύ του αστικού οράματος του Haussmann του 19ου αιώνα και των διαδοχικών ρευμάτων αρχιτεκτονικής, όπως το μοντέρνο, που έχουν έκτοτε αναμορφώσει την πόλη. Αυτός ο δρόμος, που συνδέει το Musée des Arts et Métiers με το Centre Pompidou, ξεκινά με τα διακριτά χαρακτηριστικά του σχεδιασμού του Haussmann όπως ομοιόμορφες προσόψεις, σφυρήλατα σιδερένια μπαλκόνια και σχολαστικά ευθυγραμμισμένα γείσα που καθορίζουν την πειθαρχημένη, συνεκτική αισθητική του Παρισιού. Παράλληλα με τις κλασικές δομές του Haussmann, εμφανίζονται μεταγενέστερες προσθήκες με ένα ιδιαίτερα αξιοσημείωτο μοντέρνο παράδειγμα να συμβάλλει σε αυτό το στιλιστικό μωσαϊκό. Τοποθετημένη απέναντι από τα τυπικά κτίρια του Haussmann, αυτή η δομή αποτελεί και μελέτη περίπτωσης αυτού του κεφαλαίου. Καθώς η rue de Beaubourg πλησιάζει το Pompidou, πρόσθετες σύγχρονες κατασκευές συνεχίζουν αυτόν τον διάλογο, ενσαρκώνοντας τη μετάβαση του Παρισιού από τη νεωτερικότητα του 19ου αιώνα στον μοντερνισμό μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και πέραν αυτού. Η Rue Beaubourg χρησιμεύει έτσι ως μεταβατικός χώρος, αναδεικνύοντας την υφολογική ετερογένεια του 20ού αιώνα στο πλαίσιο του Haussmann και καταδεικνύοντας την ικανότητα της πόλης να εναρμονίζει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με την αρχιτεκτονική καινοτομία.

Εικόνα 17: Το κτίριο στην 81-83, rue Beaubourg

Εικόνα 18: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης και σύγκριση με γειτονικά κτίρια

Πιο συγκεκριμένα για το κτίριο και τον αρχιτέκτονά του, ο Arthur-Georges Héaume ²⁷, Γ  λλος και ταγ  μενος στο κ  νημα του μοντερνισμού, ξεκ  νησε τα β  ήματα του στην αρχιτεκτονική στο πλ  αι του Auguste Perret, ενός απ   τους σημαντικ  τερους αρχιτέκτονες του Μοντέρνου κινήματος στη Γαλλία και του οποίου το   νομα συνδέθηκε με το σκυρόδεμα και το συνδυασμό του με την καλαισθησία της αρχιτεκτονικής²⁸. Η επιρροή του Perret στο   ργο του είναι εμφανής²⁹ και το κτίριο της rue Beabourg δεν αποτελεί εξαίρεση.

Αναφορικά με τις χρήσεις του κτιρίου, εμπορικά καταστήματα βρίσκονται στο ισ  γειο και κατοικίες στους υπόλοιπους ορόφους, αντίστοιχη κατανομή των λειτουργιών   πως και στα κ  τήρια Haussmannian. Η πρόσοψη του κτιρίου είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο   τσι   στε η μορφή της να καταδεικνύει τη χρήση που μπορεί να φιλοξενήσει, μεγάλες ενιαίες τζαμαρίες στο ισ  γειο, μικρότερα διακοπτόμενα ανοίγματα στους υπόλοιπους ορόφους.

Ακολουθώντας τις αρχές του κινήματος, ο Arthur-Georges Héaume σε αυτό του   ργο φαίνεται να προσπαθεί να απορρίψει ιστορικά στυλ και διακοσμητικά στοιχεία και αντ' αυτού να εστιάσει στην   κφραση της δομής, του χώρου και των υλικών. Είναι γνωστό πως στόχος των μοντέρνων ήταν να δημιουργήσουν αρχιτεκτονική που να είναι ορθολογική, καθολική και προσαρμόσιμη στις ανάγκες της τότε κοινωνίας. Σε ακραίες εκφράσεις τους οι μοντέρνοι αρχιτέκτονες υποστήριζαν   τι η διακόσμηση ήταν σημάδι παρακμής, ανεντιμότητας και παραλογισμού και   τι συσκοτίζει την αληθινή ουσία και λειτουργία της αρχιτεκτονικής³⁰. Αν και φαινομενικά το συγκεκριμένο   ργο φαίνεται να πρόκειται για   να τέτοιο παράδειγμα   να βλέμμα στην απέναντι πλευρά του δρόμου μπορεί να το αμφισβητήσει. Γίνεται εμφανές πως η συσχ  τιση με τα γειτονικά κ  τήρια αρχιτεκτονικής Haussmannienne δεν περιορίζεται στην οργ  νωση των ανοιγμάτων και κατ'   πέκταση χρήσεων αλλά και την γενικ  τερη σύνθεση του συνόλου της πρόσοψης. Πιο   ντονο χαρακτηριστικό, η διαίρεση της   ψης σε τρία μ  ρη, δύο ίσα και μικρότερα στα   κρα κι ενός μεγαλύτερου στη μέση. Στην   ψη του κτιρίου Haussmannian τα δύο μ  ρη διακρίνονται ως προεξοχές που αναπτύσσονται απ   τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο   ροφο. Απ   την   λλη, στο   ργο του Arthur-Georges Héaume η διαφοροποίηση επιτυγχ  νεται μέσω της εμφ  νισης δύο κάθετων υποστυλωμάτων, τα οποία δεν είναι εμφανή στο ισ  γειο, αλλά και μέσω της υποχώρησης μ  ρους της   ψης για τη δημιουργία ημιυπαίθριων χώρων.

Η   ψη του κτιρίου χαρακτηρίζεται απ   απόλυτη συμμετρία σε   λη την επιφ  νιά της, στοιχείο που αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της αρχιτεκτονικής του Haussmann και των *facades ordonnancées*. Οι αναλογίες και οι διαστάσεις που συναντώνται στις   ψεις των κτιρίων του Haussmann αναδεικνύονται με διακριτικό τρόπο στην   ψη του   ργου του Arthur-Georges Héaume, δημιουργώντας μια υπαινικτική σχέση και αλληλεπίδραση με την κλασική αρχιτεκτονική παράδοση του Παρισι  . Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η υιοθέτηση της γραμμής του πρώτου ορόφου των γειτονικών κτιρίων, η οποία καθορίζει το π  ρας του

²⁷ Delemon  y, Yvan. « *Le béton assemblé. Formes et figures de la préfabrication en France, 1947-1952* », *Histoire urbaine*, vol. 20, no. 3, 2007, σ  λ. 15-38

²⁸ Yvan Delemon  y, « *L'architecture de Perret à l'épreuve de l'industrialisation. La reconstruction du Havre et ses techniques constructives (1945-1959)* », *Les Cahiers de la recherche architecturale et urbaine*, n   20-21, 2007, σ  λ. 187-203

²⁹ Delemon  y, Yvan. « *Le béton assemblé. Formes et figures de la préfabrication en France, 1947-1952* », *Histoire urbaine*, vol. 20, no. 3, 2007, σ  λ. 27-30

³⁰ Tobolczyk Marta, *Contemporary Architecture: The Genesis and Characteristics of Leading Trends*, Cambridge Scholars Publishing, 2021, σ  λ. 24

ημιωρόφου του νέου κτιρίου, εναρμονιζόμενη με την αντίστοιχη χάραξη στις όψεις των έργων του Haussmann στον ίδιο δρόμο.

Παράλληλα, παρατηρούνται συγκλίσεις στις αποστάσεις και διαστάσεις των επιμέρους στοιχείων της όψης. Το πλάτος των κατακόρυφων ανοιγμάτων, με διατομή «x», που χαρακτηρίζει τα κτίρια του Haussmann, επανεμφανίζεται στα κατακόρυφα ανοίγματα των δύο ακραίων τμημάτων της όψης του Héaume. Επιπλέον, η απόσταση μεταξύ των κέντρων των ανοιγμάτων «z» στα κτίρια Haussmann λειτουργεί ως καθοριστική αναφορά για τη διάσταση των δύο ακραίων ζωνών της όψης. Το σύνολο του πλάτους δύο ανοιγμάτων μαζί με την απόσταση μεταξύ τους, διάστασης «y», οριοθετεί το εύρος των δύο μεγάλων κατακόρυφων ζωνών στην όψη, καθώς και το άθροισμα των δύο μικρότερων ζωνών στο κεντρικό τμήμα της.

Ως γενική εντύπωση δίνεται η αίσθηση κτιρίων τα οποία συνομιλούν μεταξύ τους ενώ το καθένα χρησιμοποιεί το δικό του αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο. Αν και δεν γίνεται άμεσα αντιληπτή, υπάρχει προσπάθεια προσπάθεια ενσωμάτωσης του έργου στο ιστορικό του περιβάλλον ενώ καθιστά μια ευδιάκριτη αρχιτεκτονική ρήξη μέσω της αφαίρεσης και εισάγοντας νέες μορφές και υλικά που έρχονται φαινομενικά σε αντίθεση με την αυστηρότητα της κλασικής ομοιομορφίας του Haussmann.

II. Ξενοδοχείο, Jean-Pierre Prache, 1969, Hôtel Ekta, 8e Arrondissement

Εικόνα 19: Rue Galilée

Πριν τη μετατροπή του το 2014 σε ξενοδοχείο 4 αστέρων, το Hôtel Ekta στέγαζε χώρους γραφείων της ασφαλιστικής εταιρείας “Mutuelle d’assurances aériennes”³¹ για την οποία και κατασκευάστηκε το κτίριο το 1969. Αρχιτέκτονας του έργου ήταν ο Γάλλος Jean-Pierre Prache, γεννημένος στο Παρίσι το 1927 και απόφοιτος της École des Beaux-arts το 1958³². Ως παράδειγμα εντάσσεται σε μια ομάδα κτιρίων που ερευνούν τη σχέση τους με την Haussmannική αρχιτεκτονική, όπως τα κτίρια στις διευθύνσεις 51, rue de Clichy, 76, rue Saint-Lazare, και 23, rue Pierre Nicole. Βρίσκεται στο 8ο διαμέρισμα στη rue Galilée, δρόμος που συνδέει τις εμβληματικές λεωφόρους Marceau και Champs-Élysées κι αποτελεί παράδειγμα της συνέπειας του αρχιτεκτονικού οράματος του Haussmann στον πυρήνα του Παρισιού.

Πλαισιωμένες από κτίρια της εποχής του Haussmann, οι προσόψεις του δρόμου σχηματίζουν έναν αδιάκοπο οπτικό ρυθμό και διατηρούν μια αισθητική ενότητα. Αυτή η συνέχεια ενισχύεται περαιτέρω από το περιορισμένο πλάτος του δρόμου, το οποίο συμπιέζει την προοπτική και ενισχύει την αίσθηση της ομοιομορφίας, ακόμη και μεταξύ κτισμάτων ελαφρώς διαφορετικών εποχών. Μέσα σε αυτή την ομοιογένεια, ωστόσο, η επιλεγμένη μελέτη περίπτωσης, ένα κτίριο με έντονα διακριτό ύφος, διαταράσσει την κατά τα άλλα συνεκτική εμφάνιση του δρόμου. Παρόλα αυτά αν και αυτή η άτυπη προσθήκη φαίνεται να αποκλίνει από τις συγκρατημένες γραμμές που καθορίζουν το Haussmannian αστικό τοπίο, μία πιο λεπτομερής ανάλυση της οργάνωσης της πρόσοψης αποδεικνύει ότι τελικά δεν διαχωρίζεται από τον περιβάλλοντα οπτικό κώδικα.

³¹ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-77175.html>

³² <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-77175.html>

Εικόνα 20: Το κτίριο στην 52, rue Galilée

Εικόνα 21: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης

Όσον αφορά την οργάνωση της όψης του κτιρίου, μεταλλικά κάθετα και οριζόντια στοιχεία οριοθετούν ένα κάναβο μέσα στον οποίο εμφανίζονται ανοίγματα δύο διαφορετικών μεγεθών, το ένα εκ των οποίων είναι τοποθετημένο ως προεξοχή στην όψη κι ακολουθείται από μία επιφάνεια διακοσμητικού μαρμάρου. Σε αυτό το πλούσιο λεξιλόγιο υλικότητων έρχεται να προστεθεί μία λευκή πέτρα η οποία δημιουργεί λωρίδες στην όψη αλλά και καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του ισογείου.

Γίνεται εμφανής η πρόθεση του αρχιτέκτονα για ειλικρίνεια στην κατασκευή που σε συνέχεια ερμηνείας της ως έννοια, συνδέεται επίσης με την επιλογή των υλικών που χρησιμοποιήθηκαν στο κτίριο περισσότερο για την καταλληλότητα και την απόδοσή τους. Χαρακτηρίστηκε συχνά ως αρετή από τους αρχιτέκτονες του μοντέρνου κινήματος, καθώς προώθησε τη σαφήνεια, την απλότητα, την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα. Ωστόσο, η κατασκευαστική ειλικρίνεια δεν είναι απόλυτο ή αντικειμενικό κριτήριο, αλλά μάλλον υποκειμενικό. Πολλοί αρχιτέκτονες και κριτικοί μπορεί να έχουν διαφορετικές ερμηνείες και προσδοκίες για το τι συνιστά δομική ειλικρίνεια και πώς σχετίζεται με άλλες αρχιτεκτονικές αξίες και στόχους. Για παράδειγμα, ο Louis Sullivan δήλωσε περίφημα το *form follows function* κι είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ειλικρίνεια της κατασκευής αφού καθορίζεται από τη χρήση και τη δομή του κτηρίου. Από την άλλη πλευρά, ο Frank Lloyd Wright, υποστήριξε ότι “*form and function are one*” (η μορφή και η λειτουργία είναι ένα), δηλαδή η δομή και η αισθητική ενός κτιρίου πρέπει να είναι ενιαία και αρμονική. Επομένως, μπορεί κανείς να συμπεράνει πως ως αρχή δεν αποτελεί ένα σταθερό ή καθολικό κανόνα, αλλά μια ευέλικτη και δυναμική έννοια που απαιτεί κριτική σκέψη και δημιουργική προσαρμογή³³.

Εικόνα 22: Σύγκριση με γειτονικό κτίριο

³³ Tobolczyk Marta, *Contemporary Architecture: The Genesis and Characteristics of Leading Trends*, Cambridge Scholars Publishing, 2021, σελ. 28

Αντίστοιχη με αυτή του Frank Lloyd Wright φαίνεται να είναι κι η προσέγγιση στο Hôtel Ekta αφού η επιλογή των υλικών, αν κι ως ένα βαθμό υπηρετεί την αρχή της κατασκευαστικής ειλικρίνειας, φαίνεται ότι επιδιώκει και την αισθητική γοητεία αλλά τον συμβολισμό του τελικού αποτελέσματος.

Αναλύοντας περισσότερο την όψη, στο κτίριο μπορούν να εντοπιστούν πολλές συγγένειες και συνομιλίες με την αρχιτεκτονική Haussmannienne. Ένας από τους τομείς που εμφανίζονται μπορεί να θεωρηθεί το συνολικό ύψος του κτιρίου, το οποίο όμως μπορεί να επιλέχθηκε για λόγους μέγιστης εκμετάλλευσης του διαθέσιμου χώρου αλλά κι η, πιθανώς συμβολική, χρήση της λευκής πέτρας σε ορισμένα τμήματα της όψης, η οποία δημιουργεί μία σχέση και ομοιογένεια της πρόσοψης με τα γειτονικά κτίσματα.

Αν και το κτίριο σε πρώτη ανάγνωση φαίνεται να αποκλίνει από την αρχιτεκτονική των γειτονικών Haussmannικών κτιρίων, ο ρυθμός οργάνωσης της όψης του παρουσιάζει σημαντικές αναλογίες και σημεία σύγκλισης. Πρωτίστως, το πλάτος των κατακόρυφων ανοιγμάτων που χαρακτηρίζουν την Haussmannική αρχιτεκτονική λειτουργεί ως βασική αναφορά για το πλάτος των κατακόρυφων λωρίδων που οριοθετούν την όψη του σύγχρονου κτιρίου. Επιπλέον, οι λεπτές κατακόρυφες λωρίδες του μοντέρνου σχεδιασμού αντιστοιχούν, σε πλάτος, στο μισό άνοιγμα ενός Haussmannικού παραθύρου, υποδηλώνοντας έναν υπαινικτικό διάλογο με τη γεωμετρία των κουφωμάτων του κλασικού αυτού ύφους. Στην οργάνωση των ορόφων, η επιρροή των αρχών του Haussmann είναι εξίσου εμφανής. Λαμβάνοντας ως άξονα συμμετρίας την απόσταση μεταξύ της κάτω πλευράς του ανοίγματος του ισόγειου και της κάτω πλευράς του προβόλου του δεύτερου ορόφου στα Haussmannικά κτίρια, ο αρχιτέκτονας του μοντέρνου οικοδομήματος καταφέρνει να εντάξει ενδιάμεσα 2,5 ορόφους. Ο μισός όροφος γίνεται αντιληπτός μέσω της χρήσης μαρμάρινου στοιχείου, το οποίο καλύπτει το ήμισυ της επιφάνειας του ορόφου στην όψη. Η ίδια μεθοδολογία εφαρμόζεται και στους υπόλοιπους 2,5 ορόφους του κτιρίου, με τον νέο άξονα συμμετρίας να καθορίζεται από την κάτω πλευρά του εξώστη του δεύτερου ορόφου και την κάτω πλευρά του προβόλου του τέταρτου.

Συμπερασματικά, το κτίριο αυτό όχι μόνο εισάγει μια νέα αρχιτεκτονική γλώσσα στην ίδια την οδό Galilée, αλλά αντιπροσωπεύει επίσης ένα ευρύτερο φαινόμενο: τη σταδιακή προσπάθεια προσαρμογής της πόλης σε σύγχρονες και πειραματικές αρχιτεκτονικές εκφράσεις εντός του ιστορικά ρυθμισμένου αστικού ιστού της. Αυτή η μελέτη περίπτωσης αποτυπώνει έτσι τη λεπτή ισορροπία μεταξύ της αρχιτεκτονικής ομοιομορφίας και της υφολογικής απόκλισης που χαρακτηρίζει συχνά τη συνεχή εξέλιξη των αστικών τοπίων. Με αυτόν τον τρόπο, το μοντέρνο κτίριο αποδίδει φόρο τιμής στις αρχές της Haussmannικής αρχιτεκτονικής, διατηρώντας μια αόρατη αλλά ουσιώδη σύνδεση με το αστικό του περιβάλλον.

III. Κτίριο μεικτών χρήσεων, François Carpentier, 1964, 34, rue Guynemer, 6^e Arrondissement

Εικόνα 23: Rue Guynemer

Το κτίριο στη “34, rue Guynemer” κατασκευάστηκε το 1964 ως κτίριο κατοικιών αλλά και χώρους γραφείων, κάποιους εκ των οποίων ο ίδιος ο αρχιτέκτονας του έργου, François Carpentier³⁴, χρησιμοποίησε για να στεγάσει το δικό του γραφείο³⁵. Ο François Carpentier γεννήθηκε στο Παρίσι το 1910 και σπούδασε στην École des Beaux-arts, από την οποία αποφοίτησε το 1938. Κατά τη διάρκεια της καριέρας του σχεδίασε πληθώρα έργων στην Γαλλία ενώ είχε και ενεργή παρουσία στην Αλγερία, την Τουρκία και τις ΗΠΑ³⁶.

Όπως και τα υπόλοιπα έργα, έτσι κι αυτό, κατατάσσεται στα έργα του κινήματος του μεταπολεμικού μοντερνισμού όμως η τοποθεσία του σε δρόμο εφαπτόμενο στον κήπο του Λουξεμβούργου καθιστά ενδιαφέροντες τους πιθανούς χειρισμούς που μπορεί ο Carpentier να εφάρμοσε ώστε να επικοινωνήσει ή όχι με τα εντυπωσιακά κτίρια Haussmannian που περιβάλλουν το πάρκο. Το κτίριο στη 34, rue Guynemer μπορεί να συγκριθεί με άλλα αντίστοιχα παραδείγματα αρχιτεκτονικών έργων της εποχής, όπως αυτά στις διευθύνσεις 22, avenue George V, 56, rue de Vaugirard, και 18-20, rue Guynemer. Ο κήπος του Λουξεμβούργου, αν και προϋπήρχε των εκτεταμένων παρεμβάσεων του Haussmann, βελτιώθηκε αργότερα ώστε να ευθυγραμμιστεί με το ευρύτερο όραμά του για προσβάσιμους, δομημένους χώρους πρασίνου που θα ενίσχυαν την αισθητική και την κοινωνική δομή της πόλης³⁷.

³⁴ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-76877.html>

³⁵ <https://www.pss-archi.eu/architecte/4920>

³⁶ https://expositions-virtuelles.citedelarchitecture.fr/portraits_architectes/carfr.php

³⁷ Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 126-128

Εικόνα 24: Το κτίριο της 34, rue Guynemer

Εικόνα 25: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης και σύγκριση με γειτονικό κτίριο

Η επιρροή του Haussmann είναι ιδιαίτερα ορατή στην τυπική διάταξη των περιπάτων και των προοπτικών του κήπου, οι οποίες απηχούν την τάξη και τη συμμετρία³⁸ που ήταν κεντρικές και στην αρχιτεκτονική του φιλοσοφία και εναρμονίζεται με τον αυστηρά δομημένο αστικό ιστό γύρω του. Αυτή η δομημένη σχέση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου διαταράσσεται διακριτικά από το σύγχρονο κτίριο στην οδό Guynemer 34, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις κλασικές προσόψεις που το περιβάλλουν. Σε αντίθεση με τα γειτονικά έργα του, αυτό το κτίριο αποκλίνει τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς τα υλικά, δημιουργώντας μια οπτική ασυμφωνία που τονίζεται περαιτέρω από τον ανοιχτό χώρο των Κήπων του Λουξεμβούργου απέναντί. Εδώ, το πάρκο λειτουργεί ως καμβάς, ενισχύοντας την αρχιτεκτονική απόκλιση αντί να την αποκρύπτει, και αναδεικνύοντας την παρουσία της μεταμοντέρνας αρχιτεκτονικής μέσα σε ένα κατά τα άλλα ενιαίο αστικό τοπίο.

Αναλύοντας την όψη, άμεσα εμφανής γίνεται η λιτότητα του αρχιτεκτονικού λεξιλογίου κι η απουσία διάκοσμου. Το μεγαλύτερο μέρος της αποτελείται από μεγάλα ανοίγματα τα οποία διακόπτονται από υποστυλώματα των οποίων το πλάτος εναλλάσσεται δημιουργώντας ρυθμό και οργάνωση. Το μοτίβο αυτό διακόπτεται από προβόλους οι οποίοι αν κι ίδιοι σε πλάτος εμφανίζονται φαινομενικά τυχαία στους ορόφους του κτιρίου πέραν των δύο πρώτων και τελευταίων αντίστοιχα. Επίσης ενδιαφέρον αποτελεί ο σχεδιασμός των προβόλων με κάθετα λεπτά στοιχεία από σκυρόδεμα των οποίων τα κενά συμπληρώνονται από γυαλί, αντίστοιχα όπως και στην συνολική πρόσοψη.

Αυτό που πιθανόν ο αρχιτέκτονας επιδιώκει μέσα από το έργο του είναι η χρήση των διαφορετικών στοιχείων που δομούν ένα κτίριο Haussmannian μέσα από το πρίσμα των αρχών του μοντερνισμού. Χρησιμοποιεί την ίδια άρθρωση των ορόφων του κτιρίου, με τους δύο πρώτους να ξεχωρίζουν με τα ενιαία μεγάλα ανοίγματα τους αλλά και το μικρότερο ύψος του πρώτου ορόφου με απουσία προβόλων. Παράλληλα, οι τελευταίοι δύο όροφοι διαφοροποιούνται και παρουσιάζουν μία υποχώρηση στην όψη, αντίστοιχη με αυτή στην σοφίτα των κτιρίων του Haussmann. Αντίστοιχη μπορεί να είναι κι η προσέγγιση όσον αφορά τη δομή των προβόλων αφού παρουσιάζεται μία πιο απλοποιημένη μετάφραση του μοτίβου πλήρους κενού που παρατηρείται στα μπαλκόνια τύπου Haussmannian. Όπως και σε προηγούμενα παραδείγματα, έτσι και σε αυτό γίνεται αντιληπτή η παρουσία των αρχών που έθεσε ο Haussmann παρόλη την φαινομενική προσπάθεια απόρριψης στοιχείων του παρελθόντος κι την εμφάνιση μορφών που έμοιαζαν να έχουν εφευρεθεί από την αρχή, ως ενσαρκώσεις ενός νέου, οικουμενικού οράματος για τον κόσμο, ανεπηρέαστο από τον τόπο. Ξανά και ξανά οι πρωτοπόροι της μοντέρνας αρχιτεκτονικής αναφέρονταν στη νεωτερικότητα του σύγχρονου κόσμου και επέμεναν στο ότι δεν μπορεί να υπηρετηθεί από τις μορφές του παρελθόντος³⁹. Όμως το κτίριο στη 34, rue Guynemer δεν το πέτυχε αυτό αλλά τελικά αποτέλεσε παράδειγμα της πολύπλοκης αλληλεπίδρασης μεταξύ των ιδεωδών της τάξης και της συνέχειας του Haussmann, ιδίως όταν βρίσκεται κοντά σε σημαντικούς δημόσιους χώρους που προσδίδουν τόσο ορατότητα όσο και αντίθεση.

³⁸ Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 127-128

³⁹ Τουρνικιώτης Π., *Ιστοριογραφία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004, σελ. 90-91

IV. Πολυκατοικία, Gérard du Bois d'Auberville, Gaston Lejemble, Roger Perot, 1960, 11, rue Pascal, 5e Arrondissement

Εικόνα 26: Rue Pascal

Χτισμένο στην rue Pascal το κτίριο του συγκεκριμένου παραδείγματος κατασκευάστηκε το 1960⁴⁰ με αρχιτέκτονες τους Gérard du Bois d'Auberville, Gaston Lejemble και Roger Perot, όλοι τους ταγμένοι στις ιδέες και τις αρχές του μοντέρνου κινήματος⁴¹. Ως παράδειγμα ανήκει ανήκει σε μια ευρύτερη ομάδα κτιρίων μεταπολεμικού παρισινού μοντερνισμού, όπως αυτά στις διευθύνσεις 53-55, avenue du Maine, 42, avenue de Friedland, 123-125, boulevard Haussmann, 43-45, rue de Fleurus. Το κτίριο, που βρίσκεται προς το τέλος της οδού, κατέχει μια κομβική θέση που γεφυρώνει την αρχιτεκτονική γλώσσα αυτού του πιο ήσυχου δρόμου με την τυπική μεγαλοπρέπεια των κοντινών λεωφόρων Haussmann. Παρόλο που η ίδια η rue Pascal δεν έχει κυρίαρχη παρουσία της αρχιτεκτονικής του Haussmann, το κτίριο αυτό βρίσκεται σε ένα σημαντικό σταυροδρόμι όπου μέρος του απόλυτα ορισμένου δικτύου των μεγάλων λεωφόρων του Haussmann διασταυρώνεται, εισάγοντας τα στιλιστικά χαρακτηριστικά του παρισινού πολεοδομικού σχεδιασμού του 19ου αιώνα στα γύρω του κτίρια. Η δομή αυτή αποτελεί μεταίχμιο ανάμεσα στο μετασομανικό αστικό τοπίο της οδού και το μνημειώδες Haussmannian περιβάλλον με το οποίο γειτνιάζει, ενώ παράλληλα διατηρεί έναν μορφολογικό χαρακτήρα που σχετίζεται διακριτικά με την κλασική ομοιομορφία της απέναντι πλευράς του δρόμου.

⁴⁰ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-65015.html>

⁴¹ <https://www.pss-archi.eu/architecte/7324>

Εικόνα 27: Το κτίριο της 11, rue Pascal

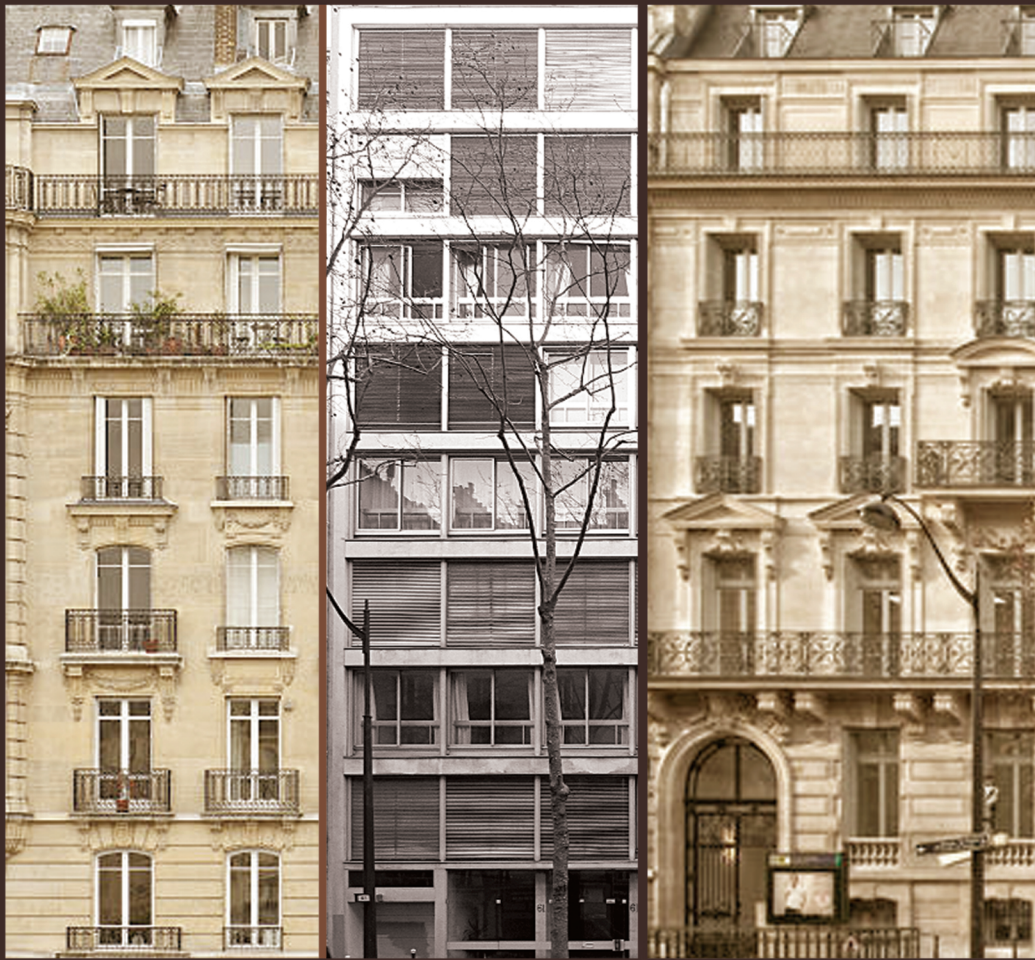
Εικόνα 28: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης

Η οργάνωση της όψης του κτιρίου, απόλυτα συμμετρική, γίνεται με τον χωρισμό της σε πέντε κάθετα τμήματα αλλά και την ακολούθηση των οριζόντιων αξόνων που έχουν οριστεί από τα γειτονικά κτίρια του Haussmann. Ημιυπαίθριοι χώροι σχηματίζονται στα δύο ακριανά κάθετα τμήματα της όψης μέσω της μερικής υποχώρησης της αλλά και με την εμφάνιση μικρών προβόλων στα ίδια τμήματα αλλά και στο μεσαίο. Οι πρόβολοι αυτοί δημιουργούν ένα ρυθμό στην όψη που παρουσιάζει ομοιότητες με αυτόν της αρχιτεκτονικής Haussmannienne ενώ αυτή την σύνδεση έρχεται να την εντείνει κι η χρήση της χαρακτηριστικής λευκής πέτρας σε ολόκληρη την όψη. Σχετικά με τον διαχωρισμό των ορόφων, αν και πρόκειται για κτίριο αμιγώς κατοικιών, το ισόγειο, ο πρώτος και ο τελευταίος όροφος διαφοροποιούνται μέσω της εμφάνισης διαφορετικών ανοιγμάτων, απουσίας προβόλων κι εμφάνισης ενιαίου προβόλου σε όλο το μήκος της όψης αντίστοιχα. Η επιλογή των συγκεκριμένων ορόφων ταυτίζεται με αυτή στα κτίρια του Haussmann κι άρα δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαία. Στον διάλογο μεταξύ των δύο αρχιτεκτονικών ρευμάτων έρχεται να προστεθεί κι ο σχεδιασμός της εισόδου, στοιχείο το οποίο οι αρχιτέκτονες έχουν τονίσει ιδιαίτερα και ξεχωρίζει στην όψη με την αλλαγή υλικού στο πλαίσιο της αλλά του μεγάλου μεγέθους της. Τα οριζόντια ανοίγματα έρχονται σε αντίθεση με τα κάθετα των γύρω κτιρίων, παρόλα αυτά ακολουθούν έναν ρυθμό κι είναι αυστηρά οργανωμένα.

Συνολικά, υπάρχει εμφανής συσχετισμός με τις αρχιτεκτονικές αρχές που έθεσε ο Haussmann για τα μέτωπα των κτιρίων του Παρισιού. Μετά από μία πιο προσεκτική ανάλυση γίνεται ξεκάθαρο ότι υπάρχουν προσπάθειες συνομιλίας με την αρχιτεκτονική του γύρω αστικού ιστού, όμως με ένα αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο καινοτόμο για την τότε εποχή και εξορθολογισμένο. Ο ορθολογισμός κι η καινοτομία συνέβαλαν ενεργά στη διαμόρφωση μίας μοντέρνας αρχιτεκτονικής γλώσσας που δεν χαρακτηρίζεται από ένα μονολιθικό ύφος ή κίνηση, αλλά αποτελεί ένα ποικίλο και δυναμικό πεδίο πειραματισμού και δημιουργικότητας που αμφισβητεί τα συμβατικά όρια και τους κανόνες του δομημένου περιβάλλοντος⁴². Στην περίπτωση αυτή η μετάφραση του Μοντέρνου στις αρχές Haussmann μπορεί να θεωρηθεί μία μορφή πειραματισμού και υπέρβασης των ορίων αυτών. Ο οπτικός διάλογος μεταξύ του κτιρίου της 11 rue Pascal και των κοντινών προσόψεων του Haussmann αποτελεί παράδειγμα της προσαρμοστικής ενσωμάτωσης διαφορετικών αρχιτεκτονικών κινήσεων στον αστικό ιστό του Παρισιού. Τοποθετημένο σε αυτό το μεταβατικό σημείο, το κτίριο μπορεί και συμπληρώνει τον δρόμο στον οποίο ανήκει και σηματοδοτεί μια στυλιστική αλλαγή και μια χωρική προεπισκόπηση η οποία εναρμονίζεται με την πιο συνεπή Haussmannian αισθητική που ξεδιπλώνεται κατά μήκος των παρακείμενων λεωφόρων. Αυτή η διαφοροποιημένη σχέση μεταξύ της rue Pascal και της παρακείμενης Haussmannian αρχιτεκτονικής αναδεικνύει τον πολυεπίπεδο χαρακτήρα των παρισινών αστικών τοπίων, όπου ακόμη και μικρές αρχιτεκτονικές αποκλίσεις μπορεί να εμπλουτίζουν τη χωρική εμπειρία όμως υπογραμμίζουν την συνεχή παρουσία του οράματος του Haussmann στην αρχιτεκτονική αφήγηση της πόλης.

⁴² Τουρνικιώτης Π., *Ιστοριογραφία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004, σελ. 98

ii) Μεταπολεμικός μοντερνισμός στο απολύτως ομοιογενές Haussmannικό περιβάλλον

Το απολύτως ομοιογενές Haussmannικό αστικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από αυστηρή τήρηση των πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών κανόνων που εισήγαγε ο Haussmann κατά τον 19ο αιώνα. Σε αυτές τις περιοχές, η μορφολογική συνοχή είναι έντονη, με κτίρια που ακολουθούν συγκεκριμένες τυπολογίες, ως προς τις αναλογίες, τα υλικά και τα διακοσμητικά στοιχεία. Η εισαγωγή ενός αμιγώς μοντέρνου κτιρίου σε ένα τέτοιο περιβάλλον δημιουργεί έναν πιο έντονο και εμφανή διάλογο μεταξύ του νεωτερισμού και της ιστορικής τυπολογίας, καθώς η αισθητική παρέκκλιση γίνεται αμέσως αντιληπτή.

Θα εξεταστούν τα παρακάτω:

- I. 61-63, avenue de la Bourdonnais, 1961, Jean Dubuisson, Jean-Pierre Jausserand, Jean-Pierre Jausserand, 7e Arrondissement
- II. 89-93, boulevard Raspail, 1959, Fernand Plateau, Louis Thomas, 6e Arrondissement
- III. 2, place Alphonse Laveran, 1958, Robert Camelot, 5e Arrondissement

I. Πολυκατοικία, Jean Dubuisson, Jean-Pierre Jausserand, Jean-Pierre Jausserand, 1961, 61-63, avenue de la Bourdonnais, 7^e Arrondissement

Εικόνα 29: Avenue de la Bourdonnais

Πρόκειται για ένα κτίριο κατοικιών στο 7ο διαμέρισμα το οποίο σχεδιάστηκε το 1958 ενώ η κατασκευή του ολοκληρώθηκε 1961.⁴³ Αρχιτέκτονες του έργου ήταν οι Jean Dubuisson⁴⁴, Jean-Pierre Jausserand⁴⁵ και Olivier Vaudou.⁴⁶ Ο Jean Dubuisson γεννήθηκε στη Lille το 1914 ξεκίνησε τις αρχιτεκτονικές του σπουδές στην École des Beaux-arts στη Lille και συνέχισε στο Παρίσι στην École nationale supérieure des Beaux-arts, από την οποία αποφοίτησε το 1939. Του απονεμήθηκε το δεύτερο Grand Prix de Rome το 1943 και στη συνέχεια το πρώτο Grand Prix το 1945 ενώ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες στην Γαλλία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έχοντας αναλάβει πληθώρα έργων κατοικιών κι ειδικά κοινωνικών⁴⁷. Ο Jean-Pierre Jausserand είναι Γάλλος αρχιτέκτονας που γεννήθηκε στο Saint-Germain-en-Laye το 1924. Σπούδασε στην École des Beaux-arts de Paris μεταξύ 1946 και 1956 και στη συνέχεια συνεργάστηκε με τον αρχιτέκτονα Jean Dubuisson.⁴⁸ Γεννημένος στο Vevey της Ελβετίας, ο Olivier Vaudou αποφοίτησε από την École polytechnique de Lausanne και την École nationale supérieure des Beaux-Arts de Paris και έλαβε τον τίτλο του DPLG το 1955. Από το 1955 έως το 1966 εργάστηκε στο πρακτορείο του Jean Dubuisson⁴⁹. Το 1966 ίδρυσε το δικό του γραφείο με τον Reymond Luthi⁵⁰.

⁴³ Mignot Claude, *GRAMMAIRE DES IMMEUBLES PARISIENS/ Six siècles de façades du Moyen Age à nos jours*, Editions Parigramme, 2004, σελ. 190

⁴⁴ ο.π., σελ. 190-191

⁴⁵ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-29595.html>

⁴⁶ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-29595.html>

⁴⁷ Élise Guillermin, *L'architecte Jean Dubuisson (1914-2011) : le dessin à l'épreuve des usages*, Διδακτορική διατριβή, École doctorale Histoire de l'art, Παρίσι, 2015

⁴⁸ <https://agorha.inha.fr/ark:/54721/ed89b0dd-7a19-4ca0-bc59-683b56f1c4f6>

⁴⁹ <https://www.pss-archi.eu/architecte/4943>

⁵⁰ <http://www.vaudou-luthi-architectures.com/publications/>

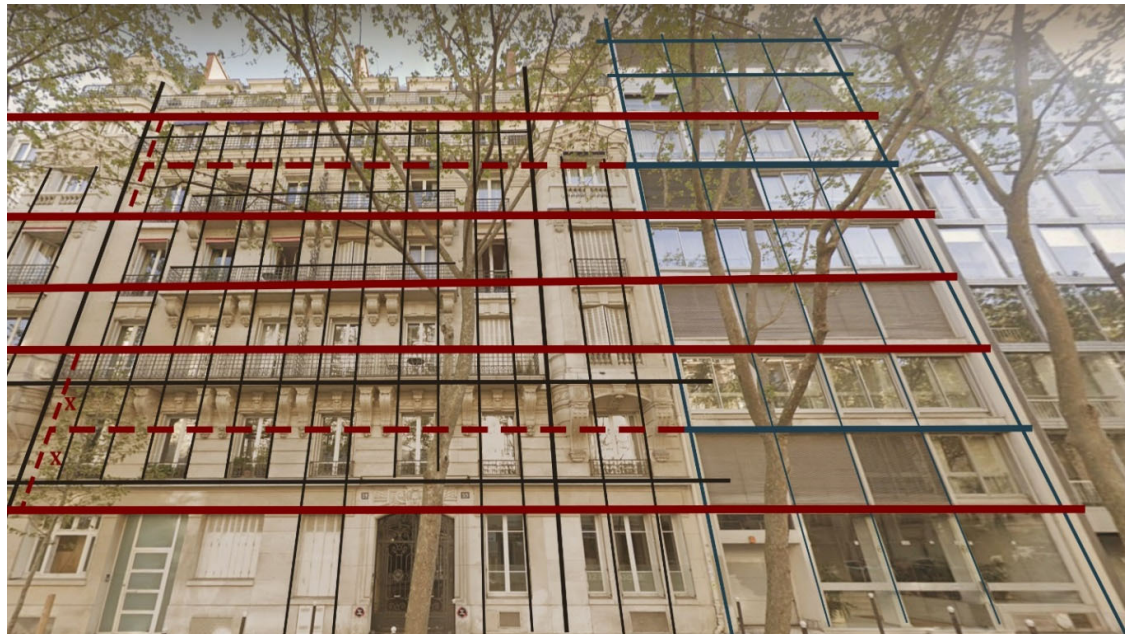
Παρόμοια παραδείγματα με το κτίριο της 61-63, avenue de la Bourdonnais μπορούν να θεωρηθούν τα Ambassade de Finlande, 18, avenue Élisée Reclus, 57-59, boulevard Malesherbes και 146, boulevard du Montparnasse. Η Avenue de la Bourdonnais ενσαρκώνει το γενικευμένο όραμα του σχεδιασμού του Haussmann, επιδεικνύοντας μια αξιοσημείωτη διατήρηση της αρχιτεκτονικής ακεραιότητας της σε μεγάλο μέρος του μήκους της.

Αυτή η μεγάλου πλάτους, κλασικά ευθυγραμμισμένη λεωφόρος κυριαρχείται από τα κατεξοχήν οικοδομήματα του Haussmann, με τις τυπικές προσόψεις που συμβάλλουν στην ομοιογένεια της αστικής αισθητικής της πόλης. Μέσα σε αυτό το οργανωμένο τοπίο, ωστόσο, στέκεται μια χαρακτηριστική μεταμοντέρνα κατασκευή, ευκόλως χαρακτηριζόμενη ως μια εντυπωσιακή απόκλιση που διαταράσσει την καθιερωμένη οπτική αρμονία της λεωφόρου. Σε αντίθεση με άλλα παραδείγματα μοντέρνας και μεταμοντέρνας αρχιτεκτονικής που βρίσκονται κατά μήκος του δρόμου, τα οποία συχνά απηχούν τις αναλογίες του Haussmann ή υιοθετούν συμβατά υλικά και χρωματικές αποχρώσεις, το συγκεκριμένο κτίριο αποκλίνει απότομα, δημιουργώντας μια τρανταχτή διακοπή στην οπτική συνέχεια. Η πλήρης απουσία της πέτρας που συνηθίζεται στα κτίρια Haussmannian κάνει ακόμα πιο ξεκάθαρη την πρόθεση για δημιουργία ανεξάρτητης αρχιτεκτονικής από αυτή των άμεσα γειτονικών κτιρίων αλλά και γενικότερα του γύρω αστικού ιστού. Από την άλλη, χαρακτηριστική είναι η εκτεταμένη χρήση του μετάλλου και του γυαλιού στην πρόσοψη. Μέσω αυτής της επιλογής μπορούν κι εκφράζονται αισθητικές αξίες του κινήματος του μοντερνισμού, όπως η απλότητα, η λειτουργικότητα και η διαφάνεια, οι οποίες επέτρεψαν στους μοντέρνους αρχιτέκτονες να πειραματιστούν με νέες χωρικές έννοιες και δομές, όπως η ελεύθερη κάτοψη, ο πρόβολος και οι ουρανοξύστες⁵¹. Η συνεχής εναλλαγή γυαλιού και μετάλλου διακόπτεται πολλές φορές από μεταλλικά σκίαστρα τα οποία μπορούν να ανοίγουν και να κλείνουν στη διάρκεια της ημέρας ανάλογα με τις ανάγκες των κατοίκων. Χάρis σε αυτό το στοιχείο δίνεται στην όψη η αίσθηση της μεταβολής και της κίνησης, έννοιες με τις οποίες το μοντέρνο κίνημα επιδίωξε να συνδιαλλαγεί και να ενστερνισθεί στα αρχιτεκτονικά του έργα.

⁵¹ Norbrg-Schulz Christian, *Principles of Modern architecture*, Andreas Papadakis Publisher, Singapore, 2000, σελ. 52

Εικόνα 30: Το κτίριο της 61-63, avenue de la Bourdonnais

Εικόνα 31: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης και σύγκριση με γειτονικό κτίριο

Όπως και αρκετά άλλα από τα προηγούμενα παραδείγματα, το συγκεκριμένο κτίριο κατοικιών φαίνεται να λειτουργεί ως μία αυτάρκης κι ανεξάρτητη οντότητα στον αστικό ιστό όμως έπειτα από μία πιο ενδελεχής ανάλυση του σχεδιασμού της όψης, ο Haussmann και οι αρχές του εμφανίζονται για άλλη μία φορά.

Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία σύνδεσης με την αρχιτεκτονική του Haussmann είναι η συμμετρία που διατρέχει την πρόσοψη του κτιρίου. Η συμμετρία αυτή επιτυγχάνεται μέσω της επαναληπτικότητας τετράγωνων σχημάτων, που διατάσσονται κατακόρυφα και οριζόντια σε όλους τους ορόφους, με εξαίρεση το ισόγειο. Η οργάνωση των ορόφων δεν είναι τυχαία, αλλά προκύπτει από μια μεθοδική συνέχεια γραμμών και στοιχείων που αντλούνται από τις όψεις των γειτονικών Haussmannικών κτιρίων.

Συγκεκριμένα, το ισόγειο του σύγχρονου κτιρίου ξεκινά από τη γραμμή που ορίζεται από το πέρας των κατακόρυφων ανοιγμάτων των ισογείων στα Haussmannικά κτίρια. Ως άξονας συμμετρίας λαμβάνεται το μέσο της απόστασης μεταξύ του τέλους αυτών των ανοιγμάτων και της γραμμής που διαγράφει το ανώτερο μέρος του κιγκλιδώματος του εξώστη στον δεύτερο όροφο των κτιρίων Haussmann. Πάνω σε αυτόν τον άξονα συμμετρίας βασίζεται η χάραξη του πρώτου ορόφου του σύγχρονου κτιρίου. Ο δεύτερος όροφος δημιουργείται στην προέκταση της γραμμής που αντιστοιχεί στο κιγκλίδωμα του εξώστη του δεύτερου ορόφου, ενώ ο τρίτος όροφος ακολουθεί την ευθυγράμμιση της κάτω πλευράς του εξώστη του τρίτου ορόφου. Ο τέταρτος όροφος, με τη σειρά του, διαμορφώνεται με βάση την επάνω πλευρά του δαπέδου του εξώστη του τέταρτου ορόφου. Από τον πέμπτο έως τον όγδοο όροφο επαναλαμβάνεται η ίδια λογική εναλλαγής, με σημείο αναφοράς τον άξονα συμμετρίας που καθορίζει τον πρώτο όροφο, σε συνδυασμό με τη συνέχεια των εξωστών.

Η απόκλιση του από τις συμβάσεις του Haussmann λειτουργεί ως «αγκάθι» στον προσεκτικά διατηρημένο ιστό της λεωφόρου, αναδεικνύοντας την ένταση μεταξύ της ιστορικής διατήρησης και της αρχιτεκτονικής καινοτομίας. Παρά την εμφανή προσπάθεια των αρχιτεκτόνων να διαφοροποιηθεί από το περιβάλλον του και να αποσπαστεί από το γενικευμένο όραμα αστικού σχεδιασμού της πόλης, οι αρχές που θέσπισε ο Haussmann εξακολουθούν να καθοδηγούν τη σχεδίαση και την οργάνωση της όψης. Η επιρροή του Haussmann είναι έμμεσα αλλά αναμφίβολα παρούσα, αποδεικνύοντας τη διαχρονικότητα και τη δύναμη της πολεοδομικής του κληρονομιάς.

II. Κτίριο μεικτών χρήσεων, Fernand Plateau, Louis Thomas, 1959, 89-93, boulevard Raspail, 6^e Arrondissement

Εικόνα 32: Boulevard Raspail

Η λεωφόρος Raspail, μια από τις εμβληματικές οδικές αρτηρίες του Παρισιού, είναι εμποτισμένη με τον χαρακτήρα των επεμβάσεων που έθεσε ο Haussmann, με μια συνεχή ευθυγράμμιση καλοδιατηρημένων προσόψεων που αντανακλούν τις αυστηρές πολεοδομικές αρχές του. Η αρχιτεκτονική κατά μήκος αυτής της λεωφόρου παρουσιάζει μια ισχυρή αίσθηση που ενισχύει τη θέση της λεωφόρου στην αστική κληρονομιά του Παρισιού. Το κτίριο στην 89-93 Boulevard Raspail μπορεί να αποτελέσει χαρακτηριστικό παράδειγμα μοντέρνου αρχιτεκτονήματος το οποίο υπακούει κι ενσωματώνεται σε μεγάλο βαθμό στους κανόνες και τις αρχές που έθεσε ο Haussmann. Ανάλογες αρχιτεκτονικές πρακτικές σχεδιασμού μπορούν να παρατηρηθούν στα παραδείγματα Centre Jean Sarrailh, 38-38bis, avenue George V και 41, avenue George V. Με την κατασκευή του να ολοκληρώνεται το 1959⁵² και έχοντας σχεδιαστεί από τους μοντέρνας επιρροής αρχιτέκτονες Fernand Plateau⁵³ και Louis Thomas⁵⁴, το συγκεκριμένο κτίριο θα έπρεπε να διέπουν όλες οι βασικές αξίες του μοντέρνου κινήματος, όμως δεν αποτελεί τέτοια περίπτωση. Λόγω της συμβολή πολλών διαφορετικών παραμέτρων, όπως υλικότητα κι οργάνωση της όψης, είναι εύκολο κανείς, παρατηρώντας το φευγαλέα, να μην αντιληφθεί ότι πρόκειται για διαφορετικού ρεύματος αρχιτεκτονική.

⁵² Mignot Claude, *GRAMMAIRE DES IMMEUBLES PARISIENS/ Six siècles de façades du Moyen Age à nos jours*, Editions Parigramme, 2004, σελ. 188

⁵³ <https://www.pss-archi.eu/architecte/7296>

⁵⁴ <https://www.pss-archi.eu/architecte/6857>

Εικόνα 34: Το κτίριο της 89-93, boulevard Raspail

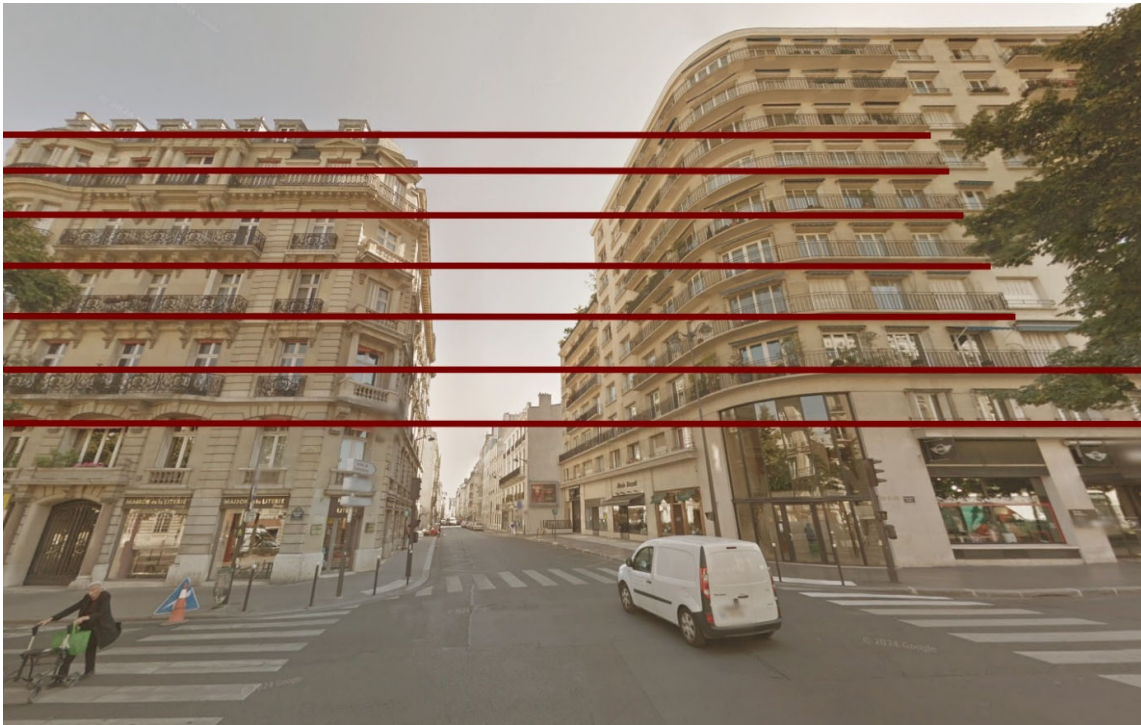

Εικόνα 33: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης

Αρχικά, η οργάνωση των ορόφων αλλά και των χρήσεων είναι αντίστοιχη με αυτή των γειτονικών κτιρίων Haussmannian, με το ισόγειο να φιλοξενεί εμπορικές χρήσεις και να έχει μεγαλύτερο ύψος αλλά και να το ακολουθεί ένας μικρότερου ύψους ημι-όροφος. Όλοι οι όροφοι του μοντέρνου κτιρίου ευθυγραμμίζονται απόλυτα με τις χαράξεις των γειτονικών Haussmannικών προσόψεων, αν και η διάρθρωσή τους παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις, με πιθανό σκοπό τη μεγιστοποίηση της λειτουργικότητας του σχεδιασμού. Ο ημιώροφος του μοντέρνου κτιρίου αντλεί τη χάραξή του από την οριζόντια γραμμή που ορίζουν τα ανοίγματα του αντίστοιχου επιπέδου στα Haussmannικά κτίρια. Το δάπεδο του πρώτου ορόφου ευθυγραμμίζεται με την άνω ακμή του κιγκλιδώματος του εξώστη του πρώτου ορόφου στις όψεις Haussmanniennes. Στη συνέχεια, ο δεύτερος όροφος συντονίζεται με τη στάθμη του δαπέδου του δεύτερου ορόφου των Haussmannικών κτιρίων. Οι τρίτος και τέταρτος όροφοι προσαρμόζονται στην ευθυγράμμιση που προκύπτει από τα ανοίγματα των αντίστοιχων επιπέδων στα Haussmannικά κτίρια, ενσωματώνοντας τη ρυθμικότητά τους. Τέλος, οι πέμπτος και έκτος όροφοι ακολουθούν τις χαράξεις που ορίζονται από τις γραμμές του κιγκλιδώματος και της οροφής αντίστοιχα, στον πέμπτο όροφο των Haussmannικών όψεων. Αυτή η στρατηγική σύνδεση με τις υπάρχουσες Haussmannικές χαράξεις εξασφαλίζει μια διακριτική συνοχή μεταξύ του μοντέρνου κτιρίου και του παραδοσιακού αστικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα μαρτυρά και την επιρροή της Haussmannικής πολεοδομίας στον σύγχρονο σχεδιασμό.

Ολόκληρη η πρόσοψη καλύπτεται από λευκή πέτρα η οποία παραπέμπει σε αυτή που χρησιμοποιήθηκε στα κτίρια Haussmannian, καταλυτικός παράγοντας για την δημιουργία διαλόγου κι ένταξη στο γειτονικό του αστικό περιβάλλον. Οι πρόβολοι, ενιαίοι στο μεγαλύτερο μέρος της όψης και με λιτά μεταλλικά κιγκλιδώματα, είναι από τα λίγα στοιχεία που διαφοροποιούν το κτίριο και προδίδουν την μεταγενέστερη προέλευσή του. Παρόλα αυτά η ανάπτυξη του προβόλου σε όλο το μήκος του πρώτου ορόφου του κτιρίου μιμείται κι ακολουθεί την αντίστοιχη λωρίδα, που εμφανίζεται ως γείσο ή πρόβολος και στα υπόλοιπα γειτονικά κτίρια. Τα ανοίγματα, αν και οριζόντια, οργανώνονται συμμετρικά και αυστηρά σε κάθετες και οριζόντιες χαράξεις ενώ η γεωμετρία τους παραμένει διαρκώς ίδια, ανεξαρτήτως αν έχουν πρόσβαση σε πρόβολο ή όχι.

Συνολικά, το αρχιτεκτόνημα αν και χρησιμοποιεί ένα σύγχρονο λεξιλόγιο για να αναπτυχθεί ως τελικό αποτέλεσμα δίνεται μία αίσθηση συσχετισμού με τον αστικό του χώρου που το κάνει σχεδόν να αφομοιώνεται μέσα σε αυτόν. Τοποθετημένο σε αυτό το πλαίσιο, το κτίριο παρουσιάζει μια αρχιτεκτονική γλώσσα που δεν αποκλίνει από τον παραδοσιακό σχεδιασμό του Haussmann όσον αφορά τη μορφή και την οργάνωση της πρόσοψης. Παρά τις μικρές διαφορές μεταγενέστερου χαρακτήρα, η οπτική επίδραση του κτιρίου εναρμονίζεται με το περιβάλλον του, επιτυγχάνοντας μια λεπτή ομοιομορφία που το εντάσσει ομαλά στο αστικό του τοπίο. Τα υλικά του, η χρωματική του παλέτα και οι λεπτές σχεδιαστικές του χειρονομίες ευθυγραμμίζονται αρκετά στενά με τις συμβάσεις του Haussmann, ώστε να διατηρείται η αισθητική συνέχεια της λεωφόρου. Αυτή η σύνθεση καταδεικνύει τη διαρκή επιρροή των αρχών του Haussmann, οι οποίες κατάφεραν να διαμορφώσουν ακόμη και τις κατασκευές που δεν εμπίπτουν στον αρχιτεκτονικό του κανόνα. Έτσι, το κτίριο στη λεωφόρο Raspail 89-93 αποδεικνύει πώς οι σύγχρονες μορφές μπορούν να αποκλίνουν και να συνυπάρχουν μέσα σε ένα πλαίσιο Haussmann, υπογραμμίζοντας παράλληλα τη διαρκή κληρονομιά του στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής ενότητας του Παρισιού.

Εικόνα 35: Σύγκριση με γειτονικό κτίριο

III. Πολυκατοικία, Robert Camelot, 1958, 2, place Alphonse Laveran, 5e Arrondissement

Εικόνα 36: Place Alphonse Laveran

Στην παραπάνω εικόνα φαίνεται ένα έργο του Γάλλου αρχιτέκτονα Robert Camelot, συγκρότημα κατοικιών κατασκευασμένο το 1958⁵⁵. Ο Robert Édouard Camelot ήταν Γάλλος αρχιτέκτονας που γεννήθηκε στη Reims το 1903. Εισήχθη στην École des Beaux-arts de Paris το 1921, όπου έλαβε το δίπλωμα DPLG στην αρχιτεκτονική στις 8 Νοεμβρίου 1932. Δημιούργησε το πρώτο του πρακτορείο στο Παρίσι το 1933 σε συνεργασία με τους Paul και Jacques Herbé, συνεργασία η οποία διήρκεσε μέχρι το 1939, όταν ο Camelot ίδρυσε το δικό του στούντιο⁵⁶.

Το κτίριο αντιπαρατίθενται με ένα κτίσμα αρχιτεκτονικής Haussmannienne κι άμεσα γίνεται αντιληπτό πως ο μοντέρνος σχεδιασμός⁵⁷ του Camelot με την παρακείμενη Haussmannian αρχιτεκτονική αν και διαφορετικά μοιράζονται κάποια κοινά στοιχεία που επιτρέπουν μια ορισμένη αρμονία. Αντίστοιχα παραδείγματα κτιρίων της περιόδου μπορούν να παρατηρηθούν στις διευθύνσεις 33-37, rue Lacépède, 8, rue de Varenne, 45, rue du Bac και 43-47, rue de Naples. Η τοποθέτηση αυτού του κτιρίου στην Place Alphonse είναι ιδιαίτερα σημαντική μιας και φέρνει τη μοντέρνα αρχιτεκτονική απευθείας σε μια παραδοσιακή παρισινή πλατεία, έναν συμβολικό αστικό χώρο. Οι πλατείες του Haussmann, χρησιμεύουν όχι μόνο ως λειτουργικές διασταυρώσεις αλλά και ως συμβολικά σημεία αστικής ενότητας, όπου η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Παρισιού προβάλλεται σε περίοπτη θέση. Με την τοποθέτηση της σύγχρονης δομής του Camelot σε αυτό το ιστορικά κορεσμένο περιβάλλον, δημιουργείται ένας διάλογος μεταξύ των αρχιτεκτονικών εποχών.

⁵⁵ <https://www.pss-archi.eu/immeubles/FR-75056-29553.html>

⁵⁶ <https://agorha.inha.fr/ark:/54721/47820bb9-704e-402a-bd49-ddc926a0a4fd>

⁵⁷ Nicholas Bullock, *Modernising Post war France Architecture and Urbanism during Les Trente Glorieuses*, Routledge, 2018, σελ. 147

Εικόνα 37: Το κτίριο στη 2, place Alphonse Laveran

Εικόνα 38: Ανάλυση των σχεδιαστικών αρχών της όψης και σύγκριση με γειτονικό κτίριο

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, τα κτίρια του Haussmann κατασκευάζονταν παραδοσιακά με ασβεστόλιθο και ο σχεδιασμός του Camelot σέβεται αυτή την πτυχή χρησιμοποιώντας παρόμοια πέτρινη επένδυση. Παράλληλα, η χρήση των προβόλων αποτελεί νεύμα στην

παραδοσιακή αρχιτεκτονική γλώσσα του Παρισιού, παρόλο που η εκτέλεση είναι πιο λιτή και μοντέρνα, όπως φαίνεται στον απλό και λειτουργικό σχεδιασμό των κιγκλιδωμάτων. Και τα δύο κτίρια διαθέτουν μεγάλα ανοίγματα, με αυτά όμως του μοντέρνου κτιρίου να είναι μεγαλύτερα, πιο ορθογώνια και με μεγαλύτερη έμφαση στη διαφάνεια⁵⁸. Η δομή του Haussmann, από την άλλη πλευρά, έχει μικρότερα, πιο τμηματικά παράθυρα με πλούσια διακοσμητικά πλαίσια. Παρά τη διαφορά αυτή, η επανάληψη των μοτίβων των παραθύρων και στα δύο κτίρια αλλά και η συμμετρία τους δημιουργεί μια αίσθηση ρυθμού κατά μήκος του δρόμου, καθιστώντας τα οπτικά συμβατά. Και τα δύο κτίρια διατηρούν παρόμοιο ύψος και αριθμό ορόφων, γεγονός που συμβάλλει στη διατήρηση της αστικής κλίμακας του δρόμου. Το έργο του Camelot δεν υπερκαλύπτει το γειτονικό του κτίριο, εξασφαλίζοντας ότι οι δύο κατασκευές συνυπάρχουν αρμονικά μέσα στο τοπίο του δρόμου. Οι αναλογίες κάθε ορόφου, αν και δεν είναι απόλυτα συνεπείς, ακολουθούν αντίστοιχη και παρόμοια κλίμακα γεγονός το οποίο επιτρέπει στα δύο στυλ να ρέουν μαζί παρά τις διαφορετικές σχεδιαστικές προσεγγίσεις. Το τελικό, εναρμονισμένο αποτέλεσμα ολοκληρώνεται από σημειακές σχεδιαστικές επιλογές που ενισχύουν την αίσθηση συνοχής της όψης. Το γείσο του ισογείου των Haussmannικών κτιρίων μετασχηματίζεται σε μια λωρίδα ασβεστόλιθου ελαφρώς πιο σκούρας απόχρωσης σε σχέση με την υπόλοιπη επιφάνεια της πρόσοψης, ενώ στο σύγχρονο κτίριο υιοθετείται ως η άνω ακμή του κουφώματος της εισόδου, διατηρώντας ακριβώς το ίδιο πλάτος. Το γείσο αυτό παραμένει και στους υπόλοιπους ορόφους του κτιρίου και παρουσιάζεται ως μία αλλαγή στο βάθος και την ένταση του αρμού του λίθου που επενδύει την όψη, μία διακριτική όμως συμβολική επιλογή. Παράλληλα, τα όρια του διακοσμητικού ημιδιάτρητου τοίχου στον ημιώροφο του μοντέρνου κτιρίου καθορίζονται από τη γραμμή που σχηματίζεται από το πέρας των ανοιγμάτων στον αντίστοιχο όροφο των Haussmannικών προσόψεων, καθώς και από την άνω ακμή του κιγκλιδώματος του εξώστη. Αυτές οι λεπτομέρειες ενδυναμώνουν τη σύνδεση μεταξύ του μοντέρνου και του παραδοσιακού σχεδιασμού, προσδίδοντας μια διακριτική αλλά ουσιαστική αίσθηση συνέχειας με την γειτονική του αρχιτεκτονική.

Συμπερασματικά, το έργο του Camelot, λιτό και λειτουργικό, σέβεται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Haussmann, συσχετίζοντας βασικά στοιχεία όπως το υλικό, οι αναλογίες και τα δομικά χαρακτηριστικά της όψης. Το πιο συγκρατημένο μοντερνιστικό ύφος έρχεται σε αντίθεση με την περίτεχνη διακόσμηση του κτιρίου Haussmannian, αλλά μέσω προσεκτικών σχεδιαστικών επιλογών, ο αρχιτέκτονας καταφέρνει να δημιουργήσει έναν διάλογο μεταξύ μοντέρνου και παράδοσης. Τοποθετημένο στο ιστορικό σκηνικό της Place Alphonse, το κτίριο προσκαλεί σε έναν συνεχή αρχιτεκτονικό διάλογο, καταδεικνύοντας πώς η εξέλιξη του αστικού σχεδιασμού στο Παρίσι συνεχίζει να αντανακλά τόσο την κληρονομιά όσο και τις σύγχρονες φιλοδοξίες του.

⁵⁸ Nicholas Bullock, *Modernising Post war France Architecture and Urbanism during Les Trente Glorieuses*, Routledge, 2018, σελ. 151

4. Ερμηνεία- Συμπεράσματα

Είναι κοινός τόπος ότι η αρχιτεκτονική αποτελεί μια ζωντανή, συνεχώς εξελισσόμενη διαδικασία, διαμορφωμένη από τη συνεχή αλληλεπίδραση του παρελθόντος με το παρόν.

Η εισαγωγή μοντέρνων όψεων στο ιστορικό περιβάλλον του Haussmann στο Παρίσι παρότι σε πρώτη ανάγνωση εμφανίζεται ως ρήξη με αυτές, εν τέλει, ύστερα από την έρευνα προκύπτει ότι αποτελεί σχεδιαστική προσέγγιση κι όχι παρέκκλιση.

Σε πρώτο επίπεδο, μπορεί να εντοπιστεί μια φαινομενική ασυνέχεια στο αυστηρά οργανωμένο σύστημα του Haussmann. Ωστόσο, μια βαθύτερη εξέταση των όψεων αποδεικνύει ότι αυτή η ασυνέχεια είναι επιφανειακή, καθώς οι θεμελιώδεις σχεδιαστικές χαράξεις και οι κανόνες οργάνωσης των όψεων παραμένουν κοινοί.

Στις επεμβάσεις που πραγματοποιούνται σε περιοχές με μερική ανομοιογένεια – όπως τα κτίρια στην 81-83, rue Beaubourg, στο Hôtel Ekta, στη 34, rue Guynemer και στην 11, rue Pascal – οι αρχιτέκτονες ενσωματώνουν επιλεκτικά τις παραδοσιακές μορφολογικές παραμέτρους του Haussmannικού μοντέλου. Η χρήση των αναλογιών των επεμβάσεων του Haussmann, ο σαφής διαχωρισμός των ορόφων και ο σεβασμός στον ρυθμό των ανοιγμάτων, παρόλο που μεταφράζονται με μοντέρνα υλικά και λιτό σχεδιασμό, εξασφαλίζουν μια συνοχή με το υπάρχον αστικό περιβάλλον. Έτσι, παρά τις εμφανείς διαφοροποιήσεις, οι νέες όψεις δεν παρουσιάζονται ως διαταραχές ή ρήξεις της ομοιομορφίας, αλλά ως διαλεκτική ανανέωση που εντάσσεται αρμονικά στο συνολικό σύστημα.

Από την άλλη πλευρά, σε περιοχές όπου κυριαρχεί η αυστηρή ομοιογένεια – όπως τα παραδείγματα της 61-63, avenue de la Bourdonnais, της 89-93, boulevard Raspail και της 2, place Alphonse Laveran – οι μοντέρνες επεμβάσεις προκαλούν μια πιο έντονη αισθητική αντίθεση. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτά τα σημεία, μια λεπτομερής ανάλυση δείχνει ότι οι νέες όψεις δημιουργούν έναν ουσιαστικό «διάλογο» με το ιστορικό περιβάλλον μέσω της τήρησης βασικών αρχών – όπως ο διαχωρισμός των ορόφων, η διατήρηση των αξόνων οργάνωσης της όψης και η επιλογή συμβατών υλικών. Παρόλο που μπορεί να εντοπιστεί μια φαινομενική υφέρπουσα ασυνέχεια, αυτή εμφανίζεται μόνο σε επιφανειακό επίπεδο, ενώ το συνολικό σύστημα διατηρεί μια ενοποιημένη οργανωτική συνοχή.

Σε όλες τις περιπτώσεις, οι αρχιτέκτονες υιοθέτησαν μια σειρά από πρακτικές που οδήγησαν στη δημιουργία του διαλόγου με την αρχιτεκτονική του Haussmann. Η αυστηρή εφαρμογή της συμμετρίας και η τήρηση των αναλογιών που καθορίζουν τα οριζόντια και κατακόρυφα ανοίγματα αποτέλεσαν βασικά εργαλεία σύνδεσης με τις αρχές του γενικευμένου οράματος του Haussmann για το Παρίσι. Για παράδειγμα, στα έργα του Arthur-Georges Héaume και του Jean Dubuisson, παρατηρείται ο καθορισμός ενός κεντρικού άξονα συμμετρίας, ο οποίος αναπαράγει τις αναλογίες των γειτονικών Haussmannικών κτιρίων. Σε πολλά κτίρια, όπως αυτό στην 81-81 rue Beaubourg, και λόγω της ανάγκης δημιουργίας μεγαλύτερων ανοιγμάτων, οι αρχιτέκτονες χρησιμοποίησαν διαστάσεις που προέκυψαν από τις αναλογίες των ανοιγμάτων από γειτονικά κτίρια του Haussmann. Για παράδειγμα, χρησιμοποίησαν την συνολική απόσταση δύο συνεχόμενων ανοιγμάτων ή τη διάσταση μεταξύ των κέντρων συμμετρίας τους. Οι επιλογές αυτές δεν ήταν τυχαίες αλλά ακολουθούσαν τους κανόνες που έχει θέσει ο Haussmann και οδήγησαν στη δημιουργία ενός αρμονικού αποτελέσματος.

Ο διαχωρισμός συχνά της πρόσοψης σε τρία κάθετα μέρη (δύο ίσα στα άκρα και ένα κεντρικό μεγαλύτερο) αλλά και η διατήρηση του ισογείου τόσο ως ισχυρή οριζόντια γραμμή

της όψης όσο και ως χρήση για εμπορικά καταστήματα αποσκοπούσε στην ανάδειξη μιας συνεκτικής σχέσης με τις διατεταγμένες προσόψεις του Παρισιού και της αντίστοιχης κατανομής των χρήσεων του κτιρίου. Από την άλλη σε πολλά παραδείγματα, όπως στο κτίριο της avenue de la Bourdonnais, η ανάγκη του αρχιτέκτονα εξασφάλισης ωφέλιμης επιφάνειας, οδηγεί στη δημιουργία τριών ορόφων στη θέση των δύο. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του σχεδιασμού του μοντέρνου κτιρίου καθοδηγούμενου από ένα βασικό άξονα συμμετρίας, που ορίζεται από τις οριζόντιες γραμμές στα γειτονικά Haussmannικά κτίρια. Ο άξονας συμμετρίας, ο οποίος καθορίζεται από το μέσο της απόστασης μεταξύ της πάνω παρειάς των ανοιγμάτων και της ανώτερης γραμμής του εξώστη, διέπει τη χάραξη του πρώτου ορόφου. Οι επόμενοι όροφοι διαμορφώνονται ακολουθώντας την ίδια λογική, με την εναλλαγή των στοιχείων των εξωστών σε κάθε όροφο.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η επιλογή των υλικών της πρόσοψης. Η χρήση υλικών όπως η λευκή πέτρα, που παραπέμπει στην υφή και στο χρώμα των Haussmannικών κτιρίων, επιτυγχάνει την οπτική συνέχεια μεταξύ του μοντέρνου έργου και του αστικού τοπίου του Haussmann. Παράλληλα, υλικά όπως το γυαλί και το μέταλλο, παρόλο που αποτελούν νεωτερικά στοιχεία, χρησιμοποιούνται με τρόπο που ανακαλεί τις Haussmannικές μορφές, λόγω του ρυθμού με τον οποίο εμφανίζονται στην όψη, δημιουργώντας μια ελεγχόμενη ανατροπή στο καθιερωμένο λεξιλόγιο.

Οι χειρισμοί που αναφέρθηκαν μπορούν να ερμηνευθούν σε πολλαπλά επίπεδα πέραν της αυστηρής γεωμετρίας ή της μορφολογίας – τα κοινωνικά, αλλά και πολιτισμικά, οικονομικά και ιστορικά πλαίσια διαδραματίζουν ρόλο στην ερμηνεία τους.

Σε arrondissements αλλά και δρόμους με μακρά ιστορία και καθιερωμένες κοινωνικές δομές (π.χ. 7^ο, 8^ο) η εντονότερη επιδίωξη της εναρμόνισης με τις αρχές του Haussmann αντικατοπτρίζει την επιθυμία διατήρησης ενός κοινωνικού και πολιτισμικού ιστού που έχει αναγνωριστεί ως «παραδοσιακός» και ίσως πιο «εκλεκτός». Η επιλογή όμοιων υλικών, οι συμμετρικές γραμμές και οι ίδιες αναλογίες λειτουργούν ως στοιχείο διατήρησης της ιστορικής και κοινωνικής ταυτότητας της περιοχής. Αντίθετα, σε περιοχές όπου η αστική δομή ενδεχομένως να παρουσιάζει μεγαλύτερη ποικιλία ή μεταβατικές κοινωνικές συνθήκες, ο σχεδιασμός των μοντέρνων κτιρίων μπορεί να αντανάκλα μια πιο ευέλικτη προσέγγιση, η οποία όμως δεν είναι απόλυτα αποδεσμευμένη από το γειτονικό αστικό της περιβάλλον.

Η ενσωμάτωση των σύγχρονων προσώπων στο ιστορικό πλαίσιο του Παρισιού αποδεικνύει μια διαδικασία αστικής ανανέωσης, στην οποία η παράδοση και η δημιουργική συνέχεια συνυπάρχουν με σκοπό τη διατήρηση της «αστικής μνήμης». Σε αυτό το πλαίσιο, ο αστικός ιστός λειτουργεί ως άγκυρα της συλλογικής ταυτότητας, όπου στοιχεία όπως η κλίμακα, ο ρυθμός των ανοιγμάτων και η υλικότητα καθίστανται συμβολικοί δείκτες ενός ισχυρού πολιτισμικού υποβάθρου⁵⁹. Οι νέες προσόψεις, αντί να κυριαρχούν ή να μιμούνται άκαμπτα τα ιστορικά μοτίβα, παραπέμπουν διακριτικά στις παραδοσιακές μορφές, υιοθετώντας μια προσαρμοστική στρατηγική⁶⁰ που τιμά τόσο την κληρονομιά όσο και τις σύγχρονες λειτουργικές και αισθητικές απαιτήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένας συνεχιζόμενος διάλογος ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, όπου η αρχιτεκτονική πολλαπλότητα⁶¹ αναδεικνύει την ικανότητα των πόλεων να αγκαλιάζουν τόσο τα ιστορικά

⁵⁹ Rossi Aldo, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, University Studio Press, 1991, σελ. 22-24

⁶⁰ Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 85-87

⁶¹ Koolhaas Rem, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*, The Monacelli Press, 1997, σελ. 123-125

«αστικά τεχνουργήματα» όσο και τις νέες, αυθεντικές εκφράσεις⁶². Η συνέργεια αυτή, που αντικατοπτρίζει τις αρχές του κριτικού τοπικισμού, επιτρέπει στις σύγχρονες επεμβάσεις να εντάσσονται στον αστικό ιστό με σεβασμό στη δομή και στο ρυθμό του περιβάλλοντος, δημιουργώντας μια ενοποιημένη αφήγηση όπου το παρελθόν και το παρόν διαβιβάζονται αμοιβαία⁶³.

Όσον αφορά τη δυνατότητα της μοντέρνας αρχιτεκτονικής να αποδεσμευθεί και να διασπάσει το καθιερωμένο σύστημα του Haussmann, αν και θεωρητικά φαίνεται ότι υπάρχει επιδίωξη για ελευθερία και καινοτομία, στην πράξη οι νέες μορφές συχνά δεν καταφέρνουν να αποστασιοποιηθούν πλήρως από το καθιερωμένο σύστημα. Οι πρακτικές οργάνωσης – όπως ο καθορισμός βασικών αξόνων, η κατανομή των χρήσεων του κτιρίου και η επιλογή των υλικών – δείχνουν ότι οι μοντέρνες επεμβάσεις παραμένουν σε μεγάλο βαθμό δεσμευμένες από τις παραμέτρους και τις αρχές που έθεσε ο Haussmann τον 19^ο αιώνα, αποδεικνύοντας έτσι μια ανεπαίσθητη αλλά ουσιώδη συσχέτιση με το παρελθόν.

Ως τελικό συμπέρασμα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η στρατηγική ένταξης των σύγχρονων προσώπων στο ιστορικό πλαίσιο του Παρισιού λειτουργεί ως διαδικασία ανανέωσης που διατηρεί την πολιτισμική συνέχεια και την «αστική μνήμη», ενώ ταυτόχρονα ανοίγει νέους ορίζοντες για την ανάπτυξη του αστικού ιστού. Η επιτυχής ένταξη απαιτεί έναν αέναο διάλογο μεταξύ των αρχιτεκτονικών παραδόσεων και των σύγχρονων αναγκών, με σεβασμό στην κλίμακα, τα υλικά και τις μορφολογικές παραμέτρους του ιστορικού περιβάλλοντος. Με τον τρόπο αυτό, παρόλο που εμφανίζονται φαινομενικές ασυνέχειες ή «θραύσματα» μοντερνισμού μέσα στην ομοιομορφία που χαρακτηρίζει τα μέτωπα της πόλης του Παρισιού, οι νέες προσόψεις, αν και ανταποκρινόμενες στις σύγχρονες απαιτήσεις, εν τέλει ενσωματώνονται αρμονικά, ακολουθώντας το γενικευμένο, και τελικά πολύ ισχυρό, όραμα αστικού σχεδιασμού του Haussmann.

⁶² Rossi Aldo, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, University Studio Press, 1991, σελ. 23

⁶³ Frampton, Kenneth, *Modern Architecture: A Critical History*, Thames and Hudson, Λονδίνο, 2007, σελ. 314-319

5. Βιβλιογραφία

ι) Βιβλιογραφικές Πηγές

α) Ελληνική Βιβλιογραφία

- Aldo Rossi, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, University Studio Press, 1991
- Le Corbusier, *Για μία αρχιτεκτονική*, Εκκρεμές, 1991
- Αριστοτέλης, *Φυσικά*, Βιβλίο VI, 231a, μετάφραση Π. Κανελλόπουλος, Εκδόσεις Κάκτος, 1993
- Τουρνικιώτης Π., *Ιστοριογραφία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004

β) Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Abigail Abby, *D'Hausmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001
- Delemontey, Yvan. « *Le béton assemblé. Formes et figures de la préfabrication en France, 1947-1952* », *Histoire urbaine*, vol. 20, no. 3, 2007
- Frampton, Kenneth, *Modern Architecture: A Critical History*, Thames and Hudson, Λονδίνο, 2007
- Friedrich Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, Cambridge University Press, 2006
- Gaillard Jeanne, *Paris, la ville (1852-1870). L'Urbanisme parisien à l'heure d'Hausmann*, Champion, 1976
- Giedion, Sigfried. *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*. 3rd ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954
- Horn Graham, *Organic Urbanisms: The Birth of Modern Paris*, 2020
- Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason*, Cambridge University Press, 1998
- Jordan David P., *Hausmann and Hausmannisation: The Legacy for Paris*, Duke University Press, 2004
- Kherlakian Bruna S., *Rationalization, Expansion, and Embellishment: Hausmann's Three-Pronged Modernization of Paris*, 2016
- Koolhaas Rem, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*, The Monacelli Press, 1997
- Marcel Le Clère, *Paris de la Préhistoire à nos jours*, Ed. Bordessoules, 1985
- Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge*, Routledge, 2002
- Mignot Claude, *GRAMMAIRE DES IMMEUBLES PARISIENS/ Six siècles de façades du Moyen Age à nos jours*, Editions Parigramme, 2004
- Moncan, Patrice de, Clémence Maillard, *Charles Marville: Paris photographié au temps d'Hausmann*, Éditions du Mécène, Παρίσι, 2009
- Nicholas Bullock, *Modernising Post war France Architecture and Urbanism during Les Trente Glorieuses*, Routledge, 2018
- Norbrg- Schulz Christian, *Principles of Modern architecture*, Andreas Papadakis Publisher, Singapore, 2000
- Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016
- Tobolczyk Marta, *Contemporary Architecture: The Genesis and Characteristics of Leading Trends*, Cambridge Scholars Publishing, 2021

- Yvan Delemontey, « *L'architecture de Perret à l'épreuve de l'industrialisation. La reconstruction du Havre et ses techniques constructives (1945-1959)* », *Les Cahiers de la recherche architecturale et urbaine*, n° 20-21, 2007

c) Διδακτορικές Διατριβές

- Élise Guillermin, *L'architecte Jean Dubuisson (1914-2011) : le dessin à l'épreuve des usages*, Διδακτορική διατριβή, École doctorale Histoire de l'art, Παρίσι, 2015

ii) Διαδικτυακές Πηγές

- <http://www.vaudou-luthi-architectures.com>
- <https://agorha.inha.fr>
- <https://archeyes.com/>
- <https://expositions-virtuelles.citedelarchitecture.fr>
- https://hgc.ac-creteil.fr/IMG/pdf/Fiche_de_visite_Paris_au_XIXe.pdf
- <https://www.citedelarchitecture.fr/>
- <https://www.pss-archi.eu>

iii) Κατάλογος Εικόνων

- Εικόνα 1 : Izis Bidermanas, 1948
- Εικόνα 2 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 110
- Εικόνα 3 : Moncan, Patrice de, και Clémence Maillard. *Charles Marville: Paris photographié au temps d'Haussmann*. Παρίσι: Éditions du Mécène, 2009, σελ. 42
- Εικόνα 4 : <https://www.skyscrapercity.com/threads/medieval-paris-before-baron-haussmanns-transformation.1044081/page-8>
- Εικόνα 5 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 110
- Εικόνα 6 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 69
- Εικόνα 7 : <http://xn--https-ix3b//heconomist.ch/2023/11/20/le-jour-ou-un-nouveau-paris-est-ne/>
- Εικόνα 8 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 90
- Εικόνα 9 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 89
- Εικόνα 10 : Abigail Abby, *D'Haussmann aux Arts décoratifs- L'évolution d'un concept de façade*, Paris Val de Seine, 2001, σελ. 15
- Εικόνα 11 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 156
- Εικόνα 12 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 133
- Εικόνα 13 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 88

- Εικόνα 14 : Pinon Pierre, *Atlas du Paris Haussmannien : La Ville en Héritage du Second Empire à Nos Jours*, Editions Parigramme, 2016, σελ. 90
- Εικόνα 15 : Κουτσομπάκη Μαρία
- Εικόνες 16-38 : Google Street View, επεξεργασία από την συγγραφέα (2025)
